

บทที่ 2
วรรณคดีที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาถึงผลการจัดการเรียนการสอนการออกแบบในวิชาศิลปะศึกษา สำหรับเด็กปัญญาอ่อนพอเรียนได้ โรงเรียนปัญญาพิการ ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอวรรณคดีที่เกี่ยวข้อง ตามลำดับดังต่อไปนี้

1. กิจกรรมศิลปะศึกษา
2. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนศิลปะศึกษาสำหรับเด็กปัญญาอ่อนพอเรียนได้
 - การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสำหรับเด็กปัญญาอ่อนพอเรียนได้
 - แนวคิดในการจัดการเรียนการสอนเด็กปัญญาอ่อนพอเรียนได้
 - กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนศิลปะศึกษาสำหรับเด็กปัญญาอ่อนพอเรียนได้
 - ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับเด็กปัญญาอ่อนพอเรียนได้
 - การกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์
 - การคัดเลือกกิจกรรมและวิธีการสอน สื่อและวัสดุอุปกรณ์
 - การประเมินผล
3. การออกแบบ
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กิจกรรมศิลปะศึกษา

ศิลปะศึกษา คือ การศึกษาที่เกี่ยวกับความงาม ความรู้สึก ภาพานจิตใจ ที่แสดงออกเป็นผลงานโดยช่างทักษะและวิธีการทางศิลปะ (Holt & Winston, 1962) นอกจากนี้ยังเป็นการแสดงออกถึงประสบการณ์และความสามารถของมนุษย์ในการทำสิ่งต่าง ๆ อย่างมีความคิดสร้างสรรค์

(Webster, 1966) ศิลปศึกษาจึงมีส่วนผูกพันกับชีวิตประจำวันของมนุษย์อย่างใกล้ชิด การสอนศิลปศึกษาให้กับเด็กมีส่วนสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตในด้านต่าง ๆ เพราะศิลปศึกษาเป็นวิชาหนึ่ง ที่ช่วยทำให้เกิดการเรียนรู้สำคัญหลายประการ ซึ่งการเรียนรู้นั้นจะช่วยพัฒนาให้นักเรียนสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างสงบสุข จึงเป็นวิชาหนึ่งที่เราจำเป็นต้องจัดไว้ในหลักสูตร (นิรมล ตีรณสาร สวัสดิบุตร, 2525) ศิลปศึกษาเป็นวิชาที่เสริมสร้างลักษณะนิสัยให้เด็กมีพฤติกรรมอันดีงามทางด้านศิลปะ ศิลปศึกษาจึงเป็นวิชาสามัญที่ช่วยส่งเสริมให้เด็กได้พัฒนาในด้านต่าง ๆ โดยให้เด็กทำกิจกรรม ที่มีโอกาสสร้างสรรค์แก้ปัญหา และได้สัมผัสกับสภาพความเป็นจริง เพื่อจะได้มีประสบการณ์ในด้านสุนทรียภาพและการสร้างสรรค์ รวมทั้งเทคนิคของการทำงาน ซึ่งจะช่วยให้เด็กเจริญในด้านอารมณ์ สังคม สติปัญญา และความคล่องแคล่วในการใช้ส่วนต่าง ๆ ของร่างกายให้สัมพันธ์กับความคิดและการแสดงออก (วิรัตน์ พิชญ์พญกุล, 2520) นอกจากนี้ Lansing (1969) ยังได้ให้ความเห็นว่า กระบวนการสร้างสรรค์งานศิลปะจะส่งเสริมความเจริญด้านสติปัญญา เพราะในการทำงานที่ดีขึ้นนั้น จำเป็นต้องอาศัยความรู้หลายด้านในการแก้ปัญหา เช่น ความรู้ในหลักการออกแบบ หลักการทางสุนทรียภาพ คุณสมบัติของวัสดุที่ใช้ วิธีการใช้เครื่องมืออุปกรณ์ รวมถึงหลักการทางเศรษฐกิจต่าง ๆ

กิจกรรมศิลปศึกษา คือ การจัดประสบการณ์ทางศิลปะให้แก่ผู้เรียน เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียน ได้พัฒนาทางด้านทักษะ ทักษะคิด ความคิด และรูปแบบพฤติกรรมการจัดกิจกรรมทางศิลปศึกษานั้นควร เลือกจัดให้เหมาะสมกับความเจริญเติบโตและการพัฒนาการของผู้เรียน (Lansing, 1969) ตลอดจน การพิจารณาถึงความรู้สึกรู้สึกของผู้เรียนทั้งในด้านบุคลิกภาพ ความพึงพอใจ ความปรารถนา ความต้องการ และข้อจำกัดด้านต่าง ๆ ที่จะช่วยให้ครูสามารถเลือกแนวทางในการสร้างแรงจูงใจให้สอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของผู้เรียน กิจกรรมศิลปศึกษาเปรียบเสมือนสื่อกลางที่ ทาให้ผู้ใหญ่ได้เข้าใจความรู้สึกนึกคิดและความต้องการของเด็ก เป็นตัวแทนให้เด็กได้แสดงออกทาง ความคิดและจินตนาการของตนอย่างอิสระ

ลินเดอร์แมน (Linderman, 1977) ได้กล่าวถึงคุณค่าของกิจกรรมศิลปศึกษาสำหรับเด็กไว้ว่าสนใจ ดังนี้

1. กิจกรรมศิลปศึกษา มีส่วนช่วยพัฒนาทักษะโดยใช้เวลาใช้วัสดุอุปกรณ์ทางศิลปะผ่านการทดลองค้นคว้าในการปฏิบัติงาน
2. กิจกรรมศิลปศึกษา มีส่วนช่วยให้เด็กเกิดความซาบซึ้งและเข้าใจผลงานศิลปะและการพิจารณาสิ่งต่าง ๆ อย่างประณีต
3. เมื่อเด็กได้ทำกิจกรรมศิลปศึกษาอย่างต่อเนื่อง และมีอิสระเสรีในการแสดงออก จะมีส่วนช่วย让孩子พัฒนาลักษณะนิสัยที่ดีในการคิดสร้างสรรค์
4. การทำกิจกรรมศิลปศึกษา มีส่วนกระตุ้นความคิดและการทำงานที่ยืดหยุ่น เหมาะสมรวมทั้งพัฒนาความเชื่อมั่นในการทำงาน
5. การทำกิจกรรมศิลปศึกษามีส่วนพัฒนาความคิดต่อสิ่งต่าง ๆ อย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม และมีความคิดคำนึงที่แน่นอน

วีรุธ ตั้งเจริญ (2527) ได้เน้นถึงคุณค่าที่ควรคำนึงถึงในการจัดกิจกรรมศิลปศึกษาให้กับเด็กไว้ใน 3 ด้าน คือ

1. คุณค่าทางด้านจิตใจ (Spiritual Values) ได้แก่ ธรรมเนียมที่พึงมีต่อศิลปะ การชื่นชมต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการเห็นคุณค่าของความงาม
2. คุณค่าทางกาย (Physical Values) ได้แก่ การแสดงออกด้านการริเริ่มสร้างสรรค์ การแสดงออกตามความถนัดและความสามารถเฉพาะบุคคล รวมทั้งการได้มีความสุขสนุกสนานเพลิดเพลิน
3. คุณค่าทางสังคม (Social Values) ได้แก่ การอยู่ร่วมกับผู้อื่นและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การจัดกิจกรรมศิลปศึกษาให้เด็กจึงควรเลือกจัดให้เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการ ความสามารถ ส่งเสริมพัฒนาการและคุณค่าทางด้านต่าง ๆ ที่จำเป็นให้กับเด็ก ครูควรพิจารณา และทำความเข้าใจกับองค์ประกอบต่าง ๆ ในการจัดการเรียนการสอนอย่างรอบคอบเพื่อให้ การเรียนการสอนนั้นบรรลุประโยชน์สูงสุด ควรมุ่งให้ผู้เรียนได้แสวงหาคำตอบของปัญหาด้วยตนเอง อย่างอิสระ ให้มีความสำคัญกับประสบการณ์ ความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการ อารมณ์ ความรู้สึกที่ ละเอียดอ่อน ประณีตและทักษะความรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนศิลปศึกษาในระดับประถม นั้น นอกจากจะต้องมีกิจกรรมที่หลากหลายมาประกอบกันแล้ว ยังต้องมีความยากง่าย เหมาะสมกับ ความสามารถและความสนใจของเด็ก (วิรัตน์ พิชญ์พูนพลย์, 2531)

สิ่งที่ครูดควรรคำนึงถึงในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนศิลปศึกษาให้กับเด็กนั้น อุบล ตูจันดา (2532) ได้ให้มุมมองที่ควรคำนึงถึงไว้ว่าสนใจ ดังนี้

1. ครูจะต้องรู้ว่า สอนทำไม หมายถึง ครูควรตั้งจุดมุ่งหมายของกิจกรรมการเรียน การสอน ซึ่งจุดประสงค์นั้นจะเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงการจัดกิจกรรม ประสบการณ์ และประเมินผลว่า นักเรียนเกิดการ เรียนรู้และ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ในระดับมากน้อย เพียงใด
2. ครูจะต้องรู้ว่า สอนอะไร หมายถึง การศึกษาหลักสูตร เนื้อหา พิจารณาและ คิดเลือกว่า เนื้อหาสาระมุ่งเน้นความรู้ ชนิดใด มีทักษะ คุณลักษณะและค่านิยมที่มุ่งหวังให้เกิดขึ้น กับนักเรียน การวิเคราะห์จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่จะทำใหักระบวนการจัดการเรียนการสอนดำเนินไป อย่างเป็นลำดับขั้น ไม่สับสนก่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างรวดเร็ว
3. ครูต้องรู้ว่า สอนอย่างไร การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้บรรลุถึง จุดประสงค์นั้น จะต้องคำนึงถึงบทเรียนแต่ละบทว่า ควรใช้วิธีการสอนแบบใด โดยคำนึงถึงจุด- มุ่งหมาย กิจกรรมการสอน และผลที่จะเกิดขึ้นกับนักเรียน วิธีสอนต่าง ๆ ที่มีอยู่ปัจจุบันนั้นไม่มี วิธีใดที่ดีที่สุด เพราะแต่ละวิธีนั้นมีข้อจำกัดกันตัวเอง จึงต้องพิจารณาเลือกและนำมาปรับใช้ให้

เหมาะสมกับเนื้อหาสาระ ความสามารถ ความสนใจของนักเรียน เพื่อให้นักเรียนประสบความสำเร็จในการเรียนการสอนนั้น

4. ครูต้องรู้ว่า ผลที่ได้จากการสอนนั้นเป็นอย่างไร กิจกรรมการเรียนการสอนที่ดีนั้นจะต้องมีการเตรียมแผนการสอนที่เป็นระบบ กำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่ชัดเจน เลือกเนื้อหาสาระ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การประเมินผลที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ เพื่อให้ครูสามารถประเมินได้ว่านักเรียนบรรลุวัตถุประสงค์นั้นหรือไม่ และเป็นแนวทางในการปรับการเรียนการสอนต่อไป

วิรัตน์ พิทยาภูลย์ (2529) ได้ให้แนวความคิดในการจัดประสบการณ์การสอนศิลปะศึกษาให้แก่เด็กไว้ดังนี้

1. ควรช่วยส่งเสริมให้เด็กได้มีโอกาสทดลองสร้างสรรค์กิจกรรมใหม่ ๆ
2. ให้เด็กได้มีโอกาสตรวจสอบความถนัดและความสนใจด้านการจัดกิจกรรม และการใช้วัสดุอุปกรณ์ที่มีขอบข่ายกว้างขวาง
3. ควรจัดให้เด็กได้มีโอกาสดำเนินงานเป็นกลุ่ม เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้การทำงานร่วมกับผู้อื่น
4. ควรมอบหมายงานที่ท้าทายจนทำให้เด็กมีอิสระ สามารถเลือกเรื่องราวและวางแผนงานของตนได้

นอกจากนี้ วิรุณ ตั้งเจริญ (2526) ยังได้เสนอแนะหลักการจัดกิจกรรมศิลปะศึกษาเพื่อพัฒนาเด็กไว้ดังนี้

1. ควรพยายามจัดประสบการณ์ให้มากมายหลายด้าน หรือส่งเสริมให้เด็กได้รับประสบการณ์ทางศิลปะทั้งทางตรงและทางอ้อมมากเท่าที่ครูผู้สอนจะทำได้ เพราะประสบการณ์จะมีส่วนสร้างความประทับใจและเป็นพื้นฐานอันมีค่าต่อชีวิตของเด็ก

2. การมุ่งส่งเสริมการสร้างคุณค่าทางเอกลักษณ์ สร้างลักษณะเฉพาะตัว สร้างความมั่นใจให้กับเด็กทุกคน
3. ควรดูแลให้เด็กสร้างสรรค์งานศิลปะด้วยความพยายามของตนเอง กล้าคิด กล้าตัดสินใจที่จะทำ
4. ควรพยายามสร้างความสนใจ ชักจูงให้เด็กสนใจที่จะค้นพบสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง ส่งเสริมและชักจูงให้รู้จัก เสาะหาแหล่งวิชาและประสบการณ์ เช่น ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์
5. ต้องพยายามดูแลการทำงานศิลปะของเด็กอย่างใกล้ชิดและสม่ำเสมอ เพราะการเรียนรู้ศิลปะจำเป็นต้องอาศัยการชี้แนะตัวต่อตัว ครูจะต้องรับผิดชอบในพัฒนาการของเด็ก
6. ส่งเสริมการแสดงความคิดเห็น การวิพากษ์วิจารณ์ต่อผลงานของตนเอง ครูควรเป็นผู้ชี้แจงกว้าง ๆ หรือให้ร่วมกันวิพากษ์วิจารณ์หลังจากงานเสร็จสิ้นลงแล้ว
7. ส่งเสริมให้มีการแสดงผลงานของเด็กทุกคน แต่ไม่ควรเป็นไปในการแข่งขัน

ในด้านองค์ประกอบของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนศิลปะศึกษา เทียนชัย เสาจินดา-รัตน์ (2535) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญไว้ดังนี้

1. กิจกรรมการสอน ได้แก่ กิจกรรมการสอน แนวคิดในการจัดกิจกรรม วิธีการจัดกิจกรรม และการดำเนินการสอน
2. การผลิตและการใช้สื่อการสอน ได้แก่ คุณค่าและประเภทของสื่อการสอน ขั้นตอนการผลิต การใช้ และวิธีการจัดเก็บสื่อการสอน
3. การวัดและการประเมินผล ได้แก่ ความหมายของการวัดและการประเมินผล-ประโยชน์ จุดมุ่งหมาย ประเภท วิธีการและแนวทางในการประเมินผล

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสำหรับเด็กปัญญาอ่อนพอเรียนได้

เด็กที่มีความบกพร่องทางด้านสติปัญญา จะมีปัญหาด้านการเรียนมากกว่าเด็กที่มีความต้องการพิเศษประเภทอื่น เพราะเด็กเหล่านี้มีความสามารถที่จะมองเห็นสิ่งต่าง ๆ ได้ยินเสียงพูดได้ เคลื่อนไหวได้ แต่ขาดความสามารถในด้านความคิด การรับรู้ และความเข้าใจ ไม่สามารถคิดหรือแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเอง จึงมีปัญหามากในด้านการปรับตัวเข้าสังคม ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้การศึกษ และฝึกอบรมด้านวิธีการที่ถูกต้องและเหมาะสมกับความสามารถ เพื่อให้เด็กเหล่านี้ได้พัฒนาทักษะต่าง ๆ ให้ถึงศักยภาพของแต่ละคน (กาญจนา ropicพิศิษฐ์กุล, 2534)

ฮัลลาฮาน และคอฟมาน (Hallahan and Kawffman) ได้ให้ความหมายของการจัดการศึกษาสำหรับเด็กพิเศษว่า คือ การเรียนการสอนที่ได้ออกแบบไว้เป็นพิเศษ เพื่อตอบสนองความต้องการเฉพาะบุคคลของเด็กพิเศษแต่ละคน (1978)

จากการศึกษารูปแบบและกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแก่เด็กปัญญาอ่อนมีกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแนวคิดของ กาเย่ และบริกส์ (Gagne & Brigs) ที่เน้นแนวคิดเรื่องระบบ (System Approach) (พิมพ์พันธ์ เวสสะโกศล, 2532) การใช้และบริการได้ให้แนวทางการพิจารณาแบ่งเป็นระดับต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ระดับหลักสูตร

1. วิเคราะห์ความต้องการ เป้าหมาย ลำดับความสำคัญ
2. วิเคราะห์ทรัพยากร ข้อจำกัด วิธีการสอน
3. กำหนดขอบเขตและขั้นตอนของหลักสูตรและรายวิชา

ระดับรายวิชา

4. กำหนดโครงสร้างและขั้นตอนของรายวิชา
5. วิเคราะห์วัตถุประสงค์รายวิชา

ระดับบทเรียน

6. ให้ความสำคัญความวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม
7. เตรียมบทเรียน
8. สร้าง เลือบทเรียน สื่อการสอน
9. ประเมินผู้เรียน

ระดับระบบ

10. เตรียมผู้สอน
11. ประเมินผลเป็นระยะ
12. ทดลองใช้และปรับปรุง
13. ประเมินผลสุดท้าย
14. นำไปใช้และเผยแพร่

สมิท และคณะ ได้กล่าวถึงกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสำหรับเด็กพิเศษไว้

ดังนี้

1. หลักสูตร จุดมุ่งหมาย หรือพฤติกรรมเป้าหมาย ครูจะต้องตัดสินใจว่าจุดมุ่งหมายของหลักสูตรข้อใดบ้างที่เหมาะสมสำหรับเด็กแต่ละคน ต้องมีทักษะที่เรียงไปตามลำดับความยากง่าย และการเป็นพื้นฐานของกันและกัน มีความต่อเนื่อง นักการศึกษาพิเศษจะต้องตระหนักถึงการเรียงทักษะดังกล่าว เนื่องจากการจัดลำดับชั้นงานในโปรแกรมสำหรับเด็กเรียนนั้น หากยากเกินไปจะเกิดผลเสียต่อเด็ก
2. ระเบียบวิธี หรือกระบวนการวิธี ที่จะต้องดำเนินการในสภาพการศึกษา ประเด็นนี้มีความสำคัญเป็นอันดับสองรองลงมาจากจุดมุ่งหมายกล่าวคือ จะต้องมีการตัดสินใจว่าจะไปไหนก่อนที่จะตัดสินใจว่าจะไปถึงที่นั้นอย่างไร ระเบียบวิธีเป็นด้านที่ซับซ้อนและประกอบด้วยองค์ประกอบมากมาย เช่น การเลือกช่องทางทำเสนอสิ่งเร้าให้แก่เด็ก การตัดสินใจว่าต้องการให้นักเรียนตอบสนอง

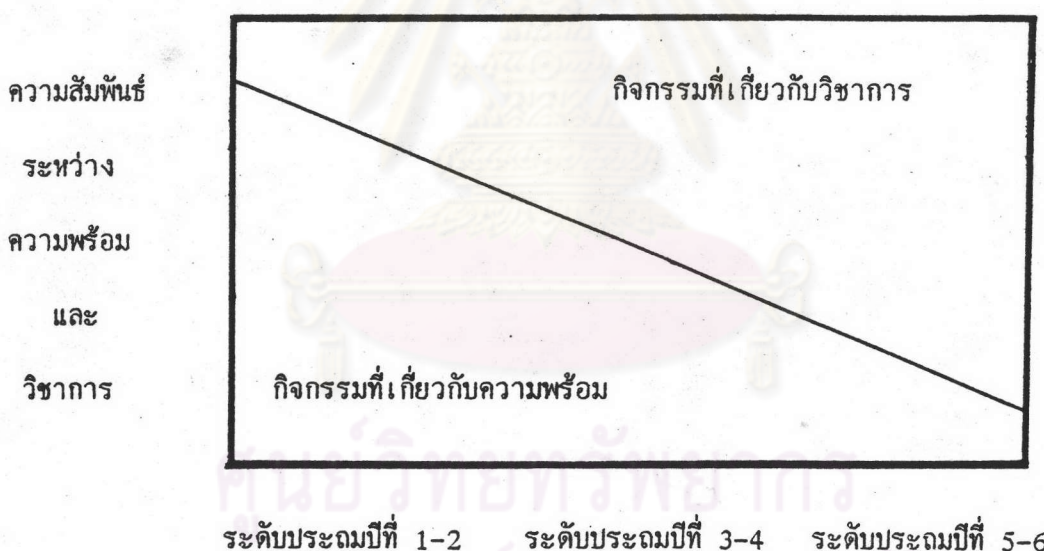
แบบใด การจัดทำให้เด็กได้รับผลที่ตามมาทางบวกหรือทางลบอย่างเหมาะสม และการรู้ว่าจะจัดกลุ่มเด็กเพื่อจัดการเรียนการสอนอย่างไร การค่อย ๆ ถอนสิ่งเร้าเพื่อให้การตอบสนองที่ถูกต้องนั้นอยู่อย่างถาวร การใช้วิธีการบรรยาย การอภิปรายและการสาธิตอย่างเหมาะสม และการรู้ว่าจะจัดกลุ่มเด็กเพื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสม เทคนิคเหล่านี้ซับซ้อนกว่าที่ครูส่วนใหญ่จะคาดถึง และมักจะประสบปัญหาในการใช้ แม้จะมีครูจำนวนหนึ่งสามารถทำได้เป็นอย่างดี องค์ประกอบประการที่สองนี้เป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กพิการ การประเมินความก้าวหน้าในการเรียนรู้ก็จัดเป็นส่วนหนึ่งของวิธีการด้วย ทั้งนี้เพราะไม่มีโปรแกรมใดที่เด็กจะก้าวหน้าไปได้ดี ถ้าปราศจากการประเมินที่เฉพาะเจาะจงและเหมาะสม นักการศึกษาพิเศษจะต้องมีทักษะในการตรวจสอบการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมนักเรียน การวัดเหล่านี้จะบ่งชี้ความก้าวหน้าของเด็กและให้ข้อมูลย้อนกลับเกี่ยวกับประสิทธิภาพของการเรียนการสอน

3. การเลือกเครื่องมือ อุปกรณ์การเรียนการสอน เครื่องมืออุปกรณ์ต่าง ๆ เป็นเครื่องมืออำนวยความสะดวก ซึ่งช่วยส่งเสริมระเบียบวิธีให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ได้มากยิ่งขึ้น การเลือกเครื่องมือ อุปกรณ์ที่ไม่เหมาะสมย่อมทำให้เทคนิควิธีที่ครูใช้ไม่เกิดผลหรืออาจเกิดผลเสียได้ ไม่ว่าวิธีการที่เลือกนั้นจะถูกต้องเพียงใดก็ตาม ยกตัวอย่างเช่น ครูไม่ควรเลือกอุปกรณ์ที่เน้นหนักทางด้านการมองเห็นเพื่อการสอนที่เน้นเกี่ยวกับการได้ยินและครูก็ไม่ควรใช้เกมที่ลงโทษเด็กเมื่อเด็กมีพฤติกรรมบางอย่าง ขณะที่ใช้วิธีการนั้นให้รางวัลพฤติกรรมนั้น ๆ หรือพฤติกรรมที่คล้าย ๆ กัน วิธีการและเครื่องมือ อุปกรณ์ควรจะสอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

4. การจัดสถานการณ์หรือสถานที่ ที่มีการผสมผสานหลักสูตร วิธีการ และเครื่องมือ อุปกรณ์ ในการสอนเด็กอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลที่สุด สิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็กนั้นมีความสำคัญยิ่งต่อการเพิ่มความสามารถของเด็ก นอกจากนั้นสถานที่ที่สอนเด็ก และทักษะของครูในสถานที่นั้น ๆ ยังสัมพันธ์โดยตรงกับการที่เด็กจะเกิดทักษะที่ต้องการด้วย

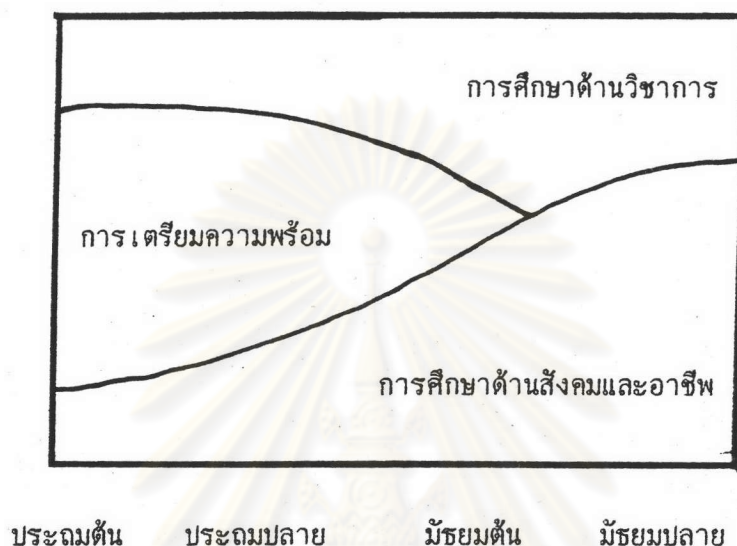
สมิท และคณะ (Smith & et al.) เชื่อว่าการผสมผสานหลักสูตร ระเบียบวิธี เครื่องมือ อุปกรณ์ และสถานที่อย่างเหมาะสมเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการเรียนการสอนในวิชาปฏิบัติสำหรับการศึกษาพิเศษ หากมีการเลือกองค์ประกอบแต่ละอย่างอย่างเหมาะสม และหมั่นดำเนินการตรวจสอบอยู่เสมอแล้วนั้น ครูก็สามารถที่จะคาดหวังได้ว่าเด็กพิการจะมีความก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง (สรินธร วิทยสิรินันท์, 2534)

การจัดโปรแกรมการเรียนและการฝึกเด็กปัญญาอ่อนพอเรียนได้นั้น Smith (1971) ได้เสนอแผนภาพแสดงความสัมพันธ์ระหว่างการเตรียมความพร้อมและการสอนวิชาการแก่เด็กในระดับประถมศึกษาไว้ดังนี้

จากภาพจะเห็นว่า เด็กในระดับประถมศึกษาปีที่ 1-2 ครูจำเป็นต้องสอนด้านเตรียมความพร้อมมากที่สุด เพื่อเด็กเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-4 การสอนเตรียมความพร้อมลดลง สามารถสอนทางด้านวิชาการได้มากขึ้น และจะเห็นว่าเมื่อเด็กอยู่ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 เด็กมีความพร้อมเพียงพอที่จะรับรู้วิชาการหรือสิ่งใหม่ ๆ ได้มากที่สุด

นอกจากนี้ ซานดร้า โคเฮน (Sandra Cohen) ยังได้เสนอแผนภาพจัดโปรแกรมการ
สอนบุคคลวัยรุ่นปัญญาอ่อนไว้ต่อเนื่อง ดังนี้

จากภาพจะเห็นว่า นอกจากเด็กในระดับประถมปลายจะเรียนวิชาการใหม่ ๆ ได้แล้ว
เด็กในระดับประถมปลาย ยังควรได้รับการส่งเสริมให้เรียนรู้เกี่ยวกับการฝึกอาชีพเบื้องต้น และ
ทางด้านสังคมด้วย และสมิธ ก็ให้แนวทางที่สอดคล้องกันว่าจุดมุ่งหมายเบื้องต้นของการจัดการ
ศึกษาสำหรับนักเรียนปัญญาอ่อนนั้น ควรเป็นดังนี้

1. การจัดการศึกษาต่าง ๆ ที่จัดขึ้นเพื่อช่วยนักเรียนปัญญาอ่อนนั้น ควรจะได้ช่วย
ส่งเสริมพัฒนาการในทุก ๆ ด้านให้ดีขึ้น และเป็นไปอย่างรวดเร็วและเหมาะสมกับเวลา
2. การจัดการศึกษานั้น ควรช่วยให้นักเรียนปัญญาอ่อนได้พัฒนาการทางทักษะที่จำเป็น
จะต้องใช้ในสังคม ส่วนตัว และด้านอาชีพ ตลอดจนการใช้เพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ
3. การจัดการศึกษานั้น ควรเน้นทางด้านความคิด ความเข้าใจ ให้รู้จักการคาดการณ์
แต่ไม่ควรเน้นการท่องจำ (ประภฤติ พูลพัฒน์, 2534)

ในการจัดชั้นเรียนพิเศษสำหรับเด็กปัญญาอ่อนระดับพอเรียนได้ นัคตา หิรัญศรี มี คำให้
แนวความคิดไว้ดังนี้

1. ขนาดของชั้นเรียนควรมีขนาดเล็ก เพื่อจัดการสอนรายบุคคล
2. ควรจัดกลุ่มมาให้เด็กมีความสามารถใกล้เคียงกัน
3. อายุของเด็กไม่ควรแตกต่างกันมาก อายุแตกต่างกันยิ่งควรมีจำนวนเด็กน้อยลง
4. เด็กยังมีลักษณะแตกต่างกันมากเท่าไร ต้องตัดชั้นให้มีขนาดเล็กลง
5. ควรจัดชั้นพิเศษในโรงเรียนทั่วไป เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กปัญญาอ่อนได้อยู่ร่วมใน

สังคมกับเด็กปกติ

6. ครูที่สอนเด็กปัญญาอ่อนควรได้รับการอบรมเพิ่มเติมเป็นพิเศษ
7. การจัดเด็กเข้าชั้นพิเศษควรได้ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับตัวเด็กเป็นอย่างดี
8. เพื่อให้เด็กได้ฝึกฝนการปรับตัว โดยเริ่มจัดกลุ่มเด็กทีละ 5-6 คน แล้วค่อยเพิ่ม
จำนวนทีละน้อย จนครบจำนวนแต่ไม่ควรเกิน 15 คน
9. ควรจัดเตรียมหรือปรับปรุงหลักสูตรที่เหมาะสมกับความต้องการและความสามารถ
ของเด็กในชั้นเรียนของตน (พิศิษฐ์ ไตรรัตน์ผดุงผล, 2527)

แนวคิดในการจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กปัญญาอ่อนพอเรียนได้

เด็กปัญญาอ่อนเป็นเด็กพิเศษกลุ่มหนึ่ง จึงมีความจำเป็นในการจะต้องเลือกแนวทางการจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของเด็ก โดยผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดในการจัดการศึกษาพิเศษต่าง ๆ พบว่าแนวคิดหลัก 2 ประการที่สำคัญในการจัดการเรียนการสอนเด็กปัญญาอ่อน คือ แนวคิดในการจัดการเรียนการสอนแบบรายบุคคล (Individualization) และแนวคิดทางพฤติกรรมนิยม (Behavioral Approach) ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. แนวคิดการจัดการเรียนการสอนแบบรายบุคคล (Individualization)

(ศรีนทร วิหะสิรินันท์, 2534)

การจัดการเรียนการสอนรายบุคคล หมายถึง การจัดการเรียนการสอนโดยมีการศึกษาลักษณะเฉพาะตัวของเด็กเป็นอย่างดีอย่างละเอียด วางแผน และจัดการเรียนการสอนให้กับเด็ก โดยให้มีลักษณะที่เหมาะสมสอดคล้องกับลักษณะเฉพาะตัวของเด็กผู้นั้น เพื่อให้เด็กมีพัฒนาการด้านต่าง ๆ ได้สูงสุดตามศักยภาพของตน แนวคิดนี้ตั้งอยู่บนความเชื่อที่ว่า เด็กทุกคน ไม่ว่าชาติใด ภาษาใด และพิการหรือไม่ ล้วนแต่มีลักษณะเฉพาะตัวของตน แม้เด็กในแต่ละกลุ่มแต่ละประเภท และแต่ละวัยจะมีพฤติกรรมบางอย่างเหมือนกัน แต่ก็จะไม่เป็นเช่นนี้ตายตัวเสมอไป ในรายละเอียดแล้วก็จะยังมีความแตกต่างกันไป นอกจากนี้ในตัวเด็กคนหนึ่งขณะที่พัฒนาการด้านต่าง ๆ เป็นไปอย่างรวดเร็ว พัฒนาการบางด้านก็อาจล่าช้าหรือเป็นไปได้ค่อนข้างช้า เมื่อเปรียบเทียบกับพัฒนาการด้านอื่น ๆ หรือแม้แต่นพัฒนาการด้านเดียวกัน การพัฒนาทักษะบางอย่างก็อาจเป็นไปได้ง่ายและรวดเร็ว ขณะที่พัฒนาการบางอย่างก็อาจเป็นไปได้ยาก และใช้เวลานาน ด้วยเหตุนี้การที่จะตอบสนองความต้องการของเด็กเพื่อให้สามารถพัฒนาได้สูงสุดตามศักยภาพของเด็กผู้นั้น ครูจึงจำเป็นต้องคำนึงถึงและปฏิบัติต่อเด็กอย่างเหมาะสมเป็นรายบุคคล โดยสังวรถึงลักษณะเฉพาะตัวหรือความเป็นเอกลักษณ์ของเด็กพิการแต่ละคนที่ตนสอน

2. แนวคิดทางพฤติกรรมนิยม (Behavioural Approach)

แนวคิดทางพฤติกรรมนิยม หมายถึง การจัดการเรียนการสอนให้แก่เด็กปัญญาอ่อนโดยมุ่งควบคุม และ/หรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่สามารถสังเกตได้ของเด็กพิการ โดยใช้หลักการวางเงื่อนไขหรือการเสริมแรง

นักจิตวิทยาและนักการศึกษาที่มีแนวคิดกลุ่มพฤติกรรมนิยมเชื่อว่า ครูผู้สอนควรมุ่งความสนใจไปที่พฤติกรรมที่สามารถสังเกตได้ และวัดได้ของนักเรียน หรือพยายามแปลงพฤติกรรมภายนอกที่ต้องการให้เกิดขึ้นภายในตัวผู้เรียนออกเป็นพฤติกรรมภายนอกที่สามารถสังเกตได้และวัดได้

การเกิดพฤติกรรมถาวรภายในตัวเด็ก หรือการเรียนรู้ตามแนวคิดนี้มี 2 ประเภท คือ

1. การวางเงื่อนไขขโดยการจับคู่สิ่งเร้า (Classical Conditioning) เป็นการเรียนรู้ซึ่งเกิดขึ้นเนื่องจากมีสิ่งเร้าภายนอกมากระตุ้นให้เด็กแสดงพฤติกรรม ซึ่งมีลักษณะที่เป็นไปโดยอัตโนมัติ และเมื่อมีสิ่งเร้าใหม่มาควบคุมกับสิ่งเร้านั้นหลาย ๆ ครั้งเข้า เด็กก็จะเรียนรู้ที่จะแสดงพฤติกรรมนั้น ๆ โดยอัตโนมัติต่อสิ่งเร้าใหม่ไปด้วย แม้ว่าในภายหลังจะมีเพียงสิ่งเร้าใหม่ ไม่มีสิ่งเร้าเดิมก็ตาม พฤติกรรมการเรียนรู้ประเภทนี้เรียกว่า พฤติกรรมแบบตอบสนอง (Respondent Behaviour)

2. การวางเงื่อนไขขโดยการเสริมแรงสิ่งที่คุณ้เรียนปฏิบัติ (Operant Conditioning) เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากเด็กเป็นผู้จงใจกระทำเอง พฤติกรรมที่เด็กแสดงออกมามีักเป็นพฤติกรรมแบบลองผิดลองถูก โดยที่พฤติกรรมใดได้รับการเสริมแรง หรือผลที่ตามมาเป็นสิ่งที่เด็กต้องการ พฤติกรรมนั้นก็เกิดบ่อยขึ้น กลายเป็นพฤติกรรมที่ถาวรของเด็กผู้นั้น ในทางตรงกันข้ามพฤติกรรมใดที่เด็กแสดงออกมาแล้วมีผลที่ตามมาเป็นสิ่งที่เด็กไม่ต้องการหรือที่เรียกว่า การลงโทษ พฤติกรรมนั้นก็เกิดขึ้นน้อยลงและหายไปนที่สุด พฤติกรรมเรียนรู้แบบนี้เรียกว่า พฤติกรรมแบบลงมือปฏิบัติ (Operant Behavior) อย่างไรก็ตาม สิ่งที่เป็นตัวเสริมแรงหรือตัวลงโทษนั้นจะต้องเป็นสิ่งที่เด็กคนนั้นต้องการหรือไม่ต้องการ สิ่งที่คุณ้คิดว่าเด็กคงจะต้องการหรือไม่ต้องการ อาจไม่ตรงกับสภาพที่แท้จริงของเด็กผู้นั้นก็ได้ การวางเงื่อนไขขเพื่อให้เด็กเรียนรู้จึงจะต้องทำโดยคำนึงถึงลักษณะเด็กแต่ละคนเป็นสำคัญ ผลที่ได้รับจึงจะเป็นไปตามที่คุณ้ต้องการ

ตัวเสริมแรง (Reinforcer) อาจแบ่งได้ดังนี้

1. ตัวเสริมแรงพื้นฐาน (Primary Reinforcer) ได้แก่ ของรับประทาน ของใช้ ของเล่น กิจกรรมหรือสิ่งที่มีมนุษย์ต้องการโดยตรง ฯลฯ

2. ตัวเสริมแรงสนับสนุน (Secondary Reinforcer) เช่น เงิน ทอง แต้มคะแนน ตัวแลกเงินหรือสิ่งของ รูปภาพ ชั้นความดีความชอบ ฯลฯ

3. ตัวเสริมแรงทางสังคม (Social Reinforcer) เช่น ค่ายกย่องชมเชย เกียรติยศ ชื่อเสียง การกอด การจูบ การยิ้มรับ การสัมผัส ฯลฯ
4. ตัวเสริมแรงที่ไม่เป็นที่พอใจ (Aversive Reinforcer) เช่น การงดไม่ได้รางวัลจากข้อ 1 และ 2 การตัดรางวัล ตัดคะแนน ตัดแต้ม การเพิกเฉย การไม่ยอมรับ
5. ตัวเสริมแรงด้านการลงโทษ (Punishment) เช่น การจำกัดอิสรภาพทางร่างกาย การนำบุคคลนั้นออกไปจากสิ่งที่พึงพอใจ การทำโทษโดยการยืน การนั่งในที่จำกัดและโดดเดี่ยว แต่ไม่มีคิมิดหรือมีสิ่งทีก่อให้เกิคอันตราย

สิ่งทีต้องคำนึงถึงในขณะทีวางแผนการปรับหรือแก้ไขพฤติกรรมนั้น มีดังนี้คือ

1. ความตั้งใจของทั้งสองฝ่าย คือ ฝ่ายผู้รับและผู้ถูกปรับ
2. การรับรู้เข้าใจ (Understanding) สามารถทีจะเรียนรู้สิ่งนั้น และเลียนแบบการกระทำทีถูกทีดีได้ (Immitation)
3. ความจำ (Memory) ซึ่งเป็นการจำของทั้งสองฝ่าย เพื่อทีจะจำข้อตกลงและเงื่อนไขสัญญาทีได้ทำกันไว้
4. ภาษาทีใช้ (Language) การใช้คำพูดง่าย ๆ ทีจะสามารถทำความเข้าใจกันได้ทั้งสองฝ่าย (พรรรณี แสงชูโรต, 2536)

จากแนวคิดการเรียนการสอนแบบรายบุคคล และแนวคิดทางพฤติกรรมนิยมทีได้กล่าวข้างต้น เป็นแนวคิดพื้นฐานสำคัญทีควรคำนึงถึงในการจัดการเรียนการสอนให้แก่เด็กปัญญาอ่อน เนื่องจากเด็กปัญญาอ่อนแต่ละคนมีความแตกต่างกันเป็นรายบุคคล การให้ความสำคัญกับเด็กแต่ละคนจึงมีความจำเป็นในแง่ทีจะส่งเสริมพัฒนาการและความต้องการทีจำเป็นแก่เด็ก ในส่วนของแนวคิดทางพฤติกรรมนิยมมีความสำคัญในการจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กปัญญาอ่อนในแง่ของการวางแผนเงื่อนไขและการเสริมแรง เนื่องจากเด็กปัญญาอ่อนเป็นเด็กทีรับรู้และเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ได้ช้า การ

วางแผนงานและการเสริมแรงจะเป็นการกระตุ้นให้เด็กสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้สอดคล้องกับการเรียนการสอนได้ดีขึ้น

กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ศิลปะศึกษาเป็นวิชาที่เปิดกว้างทางความคิดและการปฏิบัติมีส่วนส่งเสริมพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี และจากความเชื่อที่ว่าเด็กปฐมวัยจะมีพัฒนาการที่ดีขึ้นได้นั้นจำเป็นต้องได้รับการกระตุ้นอย่างเหมาะสม ฉะนั้น การสอนกิจกรรมทางศิลปะศึกษาให้แก่เด็กปฐมวัยควรจะต้องมีส่วนช่วยกระตุ้นหรือพัฒนาศักยภาพของเด็กปฐมวัย มิใช่เป็นเพียงการปฏิบัติกิจกรรมศิลปะเพื่อให้เด็กใช้เป็นกิจกรรมพักผ่อนฆ่าเวลาเท่านั้น (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2536) การจัดกิจกรรมทางศิลปะศึกษาให้แก่เด็กปฐมวัยจึงควรเลือกจัดให้เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของเด็ก Philip James (1983) ได้ให้แนวคิดในการจัดกิจกรรมทางศิลปะศึกษาให้แก่เด็กปฐมวัยไว้ว่า การจัดกิจกรรมทางศิลปะศึกษาให้แก่เด็กปกติและเด็กปฐมวัยนั้น มีความคล้ายคลึงกันเพียงแต่เน้นถึงความจำเป็นที่เด็กปฐมวัยควรจะได้รับ อาจต้องมีการปรับวัตถุประสงค์ เนื้อหา ขั้นตอนการดำเนินการสอน สื่ออุปกรณ์และการประเมินผล ควรเริ่มต้นจากการวางแผนการจัดกิจกรรม เลือกกิจกรรมที่เหมาะสมโดยพิจารณาจากพื้นฐานและความคุ้นเคยของเด็ก เน้นสิ่งที่เด็กสนใจ และสามารถทำได้โดยไม่ยากเกินไป การสอนควรเน้นการพัฒนาการด้านต่าง ๆ นอกจากนี้เมื่อเลือกกิจกรรมแล้วควรพิจารณาถึงปัญหาอันอาจเกิดขึ้นได้ระหว่างการสอน เตรียมวิธีการแก้ไขเพื่อให้การสอนนั้นสามารถดำเนินไปได้อย่างราบรื่น

เชคท์แมน (A.E. Sheckman) (อ้างถึงใน วิรุณ ตั้งเจริญ, 2536) ได้เสนอข้อคิดเห็นในการจัดกิจกรรมศิลปะศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยดังนี้

1. ศิลปะสำหรับเด็กปฐมวัย ควรจะมีลักษณะการบูรณาการเข้าไปในโปรแกรมการศึกษา

2. กิจกรรมศิลปะศึกษาควรจะเป็นรูปธรรม มีการกระทำซ้ำ ๆ สอนแล้วสอนอีก ด้านความคิดรวบยอดทางศิลปะไม่มากนัก
3. บทเรียนควรจะสร้างแรงกระตุ้นด้านความคิดรวบยอดที่เป็นรูปธรรม (Concrete Concepts) โดยการเข้าไปสู่ความคิดรวบยอดด้านความรู้สัมผัส (Tactile and Sensory Approaches)
4. การจัดระบบการปฏิบัติงาน การใช้ และการดูแลเครื่องมือวัสดุ อุปกรณ์ จำเป็นต้องชี้แนะให้ชัดเจน
5. ควรจะต้องเริ่มสอนพื้นฐานทางศิลปะ ไม่ว่าจะเป็นส่วนประกอบศิลปะหรือหลักการศิลปะก่อนที่จะให้แสดงออก
6. กิจกรรมควรมุ่งพัฒนากำลังใจและความสัมพันธ์ระหว่างมือกับตาเป็นประการสำคัญ
7. บทเรียนหรือกิจกรรมควรมีลักษณะช่วยสร้างความมั่นใจ (Self-Confidence) และพัฒนาภาพพจน์อันดี (Ego Image) ของเด็ก
8. ศิลปะควรจะเป็นพาหนะที่ช่วยการเรียนรู้ตนเอง เรียนรู้สิ่งแวดล้อมและพัฒนาทัศนคติของตน

Philip James (1983) ได้กล่าวถึงกระบวนการจัดการเรียนการสอนศิลปะสำหรับเด็ก-
 บัญญัติก่อนไว้ดังนี้

1. ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับผู้เรียน ครูควรจะต้องศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับตัวผู้เรียน เพื่อจะได้เข้าใจถึงความจำเป็นและความต้องการของเด็ก รวมถึงความสามารถและศักยภาพในการทำงาน การศึกษาข้อมูลของเด็กอาจทำได้โดยการสอบถามจากครูประจำชั้น เนื่องจากเป็นผู้ที่ใกล้ชิด และคลุกคลีกับเด็กเป็นประจำ การสังเกตการเปลี่ยนแปลงการเรียน หรือแม้แต่การใช้แบบทดสอบก่อนการเรียน (Pre test) และในบางครั้งการสังเกตจากงานศิลปะที่ผ่านมาของเด็กก็จะสามารถรู้ระดับความสามารถของเด็กได้ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการสอนศิลปะที่ต่อเนื่อง

ได้ แต่อย่างไรก็ตาม ครูควรให้ความสำคัญกับพฤติกรรมการแสดงออกและกระบวนการทำงานทางศิลปะไม่น้อยไปกว่าผลงานศิลปะ ครูสามารถเลือกกิจกรรมสำหรับเด็กปกติจัดให้กับเด็กปัญญาอ่อน โดยพิจารณาว่ากิจกรรมนั้นสอดคล้องและเหมาะสมกับความจำเป็นและความต้องการของเด็ก รวมทั้งเด็กมีทักษะที่สามารถทำกิจกรรมนั้นได้ และมีส่วนช่วยส่งเสริมและสนับสนุนพัฒนาการด้านต่าง ๆ ให้กับเด็ก ซึ่งการที่ครูได้ประเมินความสามารถผู้เรียนก่อนจะทำให้การมีข้อมูลที่จะกำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และคัดเลือกกิจกรรมที่เหมาะสมได้

2. การกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ ครูควรรู้ว่าต้องการให้เด็กนั้นประสบความสำเร็จในด้านใด สิ่งใดที่มีความจำเป็นจะต้องสอนก่อน หลัง หรือทักษะใดที่เด็กควรจะได้รับพัฒนา แล้วจึงเริ่มต้นวางเป้าหมายและวัตถุประสงค์อย่างมีเหตุผลให้สอดคล้องกับความต้องการนั้น และเหมาะสมกับตัวเด็ก นั้นหมายถึง ครูควรนำข้อมูลจากการประเมินผู้เรียนในขั้นต้นมาพิจารณาโดยมุ่งไปที่ปัญหาที่เด็กประสบอยู่ ตั้งวัตถุประสงค์ที่เด็กจะสามารถบรรลุได้ และประสบความสำเร็จในการทำงาน ซึ่งสิ่งนี้จะมีส่วนช่วยพัฒนาทัศนคติค่าบวกให้แก่เด็ก และเป็นสิ่งที่จำเป็นเพราะจะทำให้เด็กเกิดความพร้อมที่จะเผชิญกับปัญหาอื่น ๆ ต่อไป การวางเป้าหมายและวัตถุประสงค์ ครูควรวางอย่างต่อเนื่องเพื่อปรับพฤติกรรมหรือพัฒนาความก้าวหน้าเป็นลำดับขั้น

การวางเป้าหมาย และกำหนดวัตถุประสงค์จะเป็นแนวทางที่จะนำไปสู่การคัดเลือกกิจกรรม ทักษะความรู้ และทัศนคติทางศิลปะที่เด็กควรจะได้รับ

3. การคัดเลือกกิจกรรมและกลวิธีการสอน เมื่อครูรู้ว่าเด็กปัญญาอ่อนมีความจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้ในด้านใดแล้ว ก็ควรกำหนดงานที่จะมีส่วนช่วยพัฒนาความจำเป็นนั้นให้แก่เด็ก ครูจะต้องวิเคราะห์ว่ากิจกรรมศิลปะนั้นสอดคล้องกับความจำเป็นและความต้องการของเด็ก การใช้วัสดุอุปกรณ์ สื่อการสอนเหมาะสมกับทักษะของเด็ก

ซึ่งการคัดเลือกกิจกรรมศิลปะศึกษาให้แก่เด็กปัญญาอ่อนนั้น จะต้องพิจารณาถึง

1. ความสนใจของนักเรียน เพราะเมื่อนักเรียนมีความสนใจแล้วจะทำให้เด็กมีความตั้งใจ ควรเปิดโอกาสให้เด็กได้ใช้เวลาทำสิ่งที่เขาสนใจ โดยครูควรสร้างสิ่ง que เด็กต้องการแล้วค่อย ๆ สอนทีละขั้น และให้เด็กสามารถลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง

2. ความสามารถของเด็ก การที่เด็กจะทำงานได้ดีนั้นจะต้องมีภาวะทางสมอง และมีทักษะพื้นฐานเพียงพอ ครูควรเริ่มต้นโดยการสังเกตจากความเข้าใจในคำสั่งและการใช้อวัยวะต่าง ๆ ในการทำงาน งานบางอย่างสามารถฝึกทักษะใหม่ ๆ ให้กับเด็กได้ และเมื่อเด็กทำได้แล้วก็ควรปรับกิจกรรมนั้น ๆ ให้มีทักษะที่ซับซ้อนยิ่งขึ้น โดยดูให้เหมาะสมกับการพัฒนาการของเด็ก ไม่ยากเกินไปจนเด็กทำไม่ได้จะทำให้เด็กเกิดความท้อถอย

3. จำนวนผู้เรียน การทำความเข้าใจในตัวเด็ก บางครั้งห้องเรียนที่มีจำนวนนักเรียนมากเกินไปจะทำให้ครูดูแลนักเรียนไม่ทั่วถึง และไม่สามารถทำความเข้าใจเด็กได้เท่าที่ควร การจัดแบ่งเด็กเป็นกลุ่มเล็ก ๆ จะทำให้ครูสามารถสังเกตความก้าวหน้าและทำความเข้าใจกับสิ่งที่เด็กแสดงออกได้

กลวิธีการสอน ครูต้องทำความเข้าใจในตัวเด็ก เนื่องจากเด็กปัญญาอ่อนสามารถเข้าใจได้ช้า การสอนด้วยวิธีการบรรยายและการสาธิตจึงไม่เพียงพอ การให้เด็กได้เรียนรู้ด้วยประสบการณ์และการลงมือปฏิบัติด้วยตนเองบ่อย ๆ จะเป็นสิ่งที่ดีที่สุด และการให้เด็กได้ดูตัวอย่างผลงานสำเร็จก็จะเป็นการกระตุ้นให้เด็กอยากลงมือปฏิบัติงาน การให้เด็กได้ดูตัวอย่างหลาย ๆ ตัวอย่างจะทำให้เด็กมีความคิดที่หลากหลายซึ่งเป็นผลดีต่อเด็ก การสอนโดยให้เด็กดูตัวอย่างและการแสดงภาพขั้นตอนของผลงานที่ละขั้นจะเป็นสิ่งที่ดึงดูดเด็กและกระตุ้นความสนใจในการทำงาน ทำให้การสอนนั้น ๆ สามารถดำเนินไปได้อย่างรวดเร็ว การสอนเด็กปัญญาอ่อนให้ทำงานศิลปะนั้น ถ้าสอนโดยให้เด็กดูผลงานสำเร็จจะทำให้เด็กเข้าใจในบทสรุปของงาน แล้วจึงย้อนกลับมาสอนในขั้นตอนแรก โดยแยกให้เป็นขั้นตอนที่ง่าย ๆ แสดงให้เห็นวิธีการที่ชัดเจน ครูอาจจำเป็นต้องใช้คำอธิบายซ้ำหลาย ๆ ครั้ง สื่อสารให้เด็กเข้าใจ และที่สำคัญครูควรเข้าใจความรู้สึกของเด็กด้วยการใช้อุปกรณ์ช่วยสอนก็เป็นสิ่งจำเป็นมากสำหรับเด็กปัญญาอ่อน ครูควรเตรียม chart รูปภาพ หรืออื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อช่วยอธิบายขั้นตอนการทำงาน เทคนิควิธีการ เพราะ Chart และรูปภาพจะช่วยกระตุ้นเตือนความจำของเด็กได้

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากครูศิลปะของ Philip James (1983) พบว่าเด็ก-
 ปัญญาอ่อนมีช่วงความสนใจต่ำ ทางหนึ่งที่จะช่วยได้คือ การทำงานที่ใช้ระยะเวลาสั้น ๆ สามารถ
 ทำสำเร็จได้ภายในเวลาอันรวดเร็ว และผลงานนั้นสามารถเป็นรางวัลในการทำงานของเด็ก
 แล้วจึงค่อยพัฒนารูปแบบของงานให้ใช้ระยะเวลาการทำงานที่นานขึ้น เพราะเด็กจะรู้ว่าเมื่อทำเสร็จ
 ผลงานนั้นก็จะเป็นรางวัลสำหรับตน และอยากที่จะทำให้อาจารย์สำเร็จ วิธีนี้จะช่วยให้เด็กมีความก้าวหน้า
 สามารถทำงานได้อย่างต่อเนื่องต่อไป แต่ถ้าเด็กทำงานแล้วไม่ประสบความสำเร็จ ครูจะต้อง
 สังเกตดูว่าเกิดจากอะไร เช่น ครูอาจทำงานเขียนภาพติดต่อกันเป็นเวลาหลายครั้ง เด็กเกิด
 ความเบื่อหน่าย ครูก็ต้องเปลี่ยนกิจกรรมอื่นที่สอดคล้องกับทักษะที่เราต้องการพัฒนา เพื่อให้
 เด็กมีความตื่นตัวและสนุกกับกิจกรรมศิลปะตลอดเวลา ควรเปิดโอกาสให้เด็กมีความรับผิดชอบ
 ในการดูแลรักษาความสะอาดอุปกรณ์และเครื่องมือในการทำงาน ปลุกฝังให้เด็กมีทัศนคตินี้ แต่
 ครูควรเลือกงานที่เด็กจะสามารถทำได้โดยตลอดภัย ฝึกให้เด็กทำเป็นนิสัย และเตือนให้เด็กทำ
 เมื่อเด็กลืม จะทำให้เด็กรู้จักช่วยเหลือ ดูแลและระมัดระวังจนเป็นหน้าที่ จะทำให้บรรยากาศ
 ของห้องเรียนน่าอยู่

วิธีการสอนที่ดีอันหนึ่งในการกระตุ้นเด็กปัญญาอ่อนก็คือ การตั้งคำถามให้เด็กตอบเป็น
 รายบุคคล เพราะบางครั้งเมื่ออยู่ในชั้นเรียนที่มีนักเรียนหลายคน ครูอาจดูแลไม่ทั่วถึง เด็ก
 บางคนก็จะละเลยในการเรียน การตั้งคำถามแก่เด็กเป็นรายบุคคลจะทำให้เด็กได้มีส่วนร่วม และ
 กระตุ้นให้เด็กฟังครูได้ทางหนึ่ง การสอนกิจกรรมศิลปะศึกษาให้แก่เด็กปัญญาอ่อน (ระดับเด็กโรต)
 มักมีปัญหาที่พบบ่อยคือ เมื่อจัดกลุ่มมาให้เด็กทำกิจกรรมต่าง ๆ แล้ว เด็กมักไม่ค่อยมีสมาธิในการ
 ทำงานของตนเอง สนใจกิจกรรมของโต๊ะอื่นกลุ่มอื่น ฉะนั้นควรจัดแยกงานแต่ละประเภทเป็น
 ห้อง ๆ หรือจับคู่งานที่สามารถใช้เทคนิคใกล้เคียงกัน สามารถช่วยเหลือหรือใช้อุปกรณ์ร่วมกันได้
 ให้อยู่ในห้องเดียวกัน เพื่อฝึกให้เด็กได้รู้หน้าที่ของตนเองในการทำงาน ในการสอนการออกแบบ
 ครูควรส่งเสริมและสนับสนุนความคิดของเด็ก เปิดโอกาสให้เด็กได้สร้างผลงานจากความคิดของ
 ตนเอง ทำให้ความคิดต่าง ๆ ของเด็ก ๆ เป็นรูปธรรม

การคัดเลือกกิจกรรมและกลวิธีการสอน เป็นสิ่งหนึ่งที่มีความสำคัญในการที่จะทำให้นัก
 บัญญาอ่อนประสบความสำเร็จในการทำกิจกรรม

4. การประเมินสัมฤทธิ์ผลทางการเรียน หลังจากที่มีการจัดการเรียนการสอน ควร
 มีการประเมินความก้าวหน้าที่เกิดขึ้น ซึ่งสามารถทำได้โดยการเปรียบเทียบจากข้อมูลที่ได้ทำ
 การประเมินในเบื้องต้น มีพฤติกรรมที่ปรับเปลี่ยน หรือครูอาจทำการสอบความรู้ก่อนเรียน
 (Pre-test) และหลังเรียน (Post-test) ก็จะสามารถวัดความก้าวหน้าของนักเรียนได้ การ
 ประเมินสัมฤทธิ์ผลทางการเรียน ควรพิจารณาจากผลของการเรียนการสอนนั้นว่าบรรลุเป้าหมาย
 และวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ในตอนต้นหรือไม่ การประเมินความก้าวหน้าของนักเรียนจะทำให้ครูได้
 ทราบว่าเด็กมีความสามารถเพียงใด มีความจำเป็นต้องพัฒนาในด้านใดต่อไป

การประเมินของเด็กควรวัดให้ครอบคลุมในทุก ๆ ด้าน ได้แก่

4.1 การประเมินทางด้านความรู้ (Intellectual Growth) ซึ่งครูสามารถวัด
 ความรู้ทางศิลปะที่สอนได้ โดยการทำแบบทดสอบหรือการสอบถามจากเด็กโดยตรง

4.2 การประเมินทางด้านกายภาพ (Physical Growth) สามารถประเมินได้
 โดยการสังเกตจากทักษะต่าง ๆ ที่เพิ่มขึ้นในการทำงาน การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในแนวทางที่
 ครูต้องการ

4.3 การประเมินความทางด้านสังคม (Social Growth) สามารถประเมิน
 จากการสังเกตพฤติกรรม ลักษณะนิสัย และสิ่งที่เด็กแสดงออกในชั้นเรียน รวมทั้งการแปลความ
 หมายจากสิ่งที่เด็กแสดงออกในผลงาน ครูควรได้มีการสังเกตและบันทึกพฤติกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ไว้
 เพราะจะมีส่วนช่วยในการทำความเข้าใจตัวเด็ก และเป็นพื้นฐานในการที่จะสร้างปฏิสัมพันธ์อันดีใน
 หมู่เด็กเรียน

4.4 การประเมินทางด้านอารมณ์ (Emotional Growth) ครูสามารถสังเกต
 จากพฤติกรรมที่เด็กแสดงออกว่า เด็กมีพัฒนาการทางอารมณ์ก้าวหน้าเพียงใด กิจกรรมศิลปะที่ดีจะ
 ต้องมีส่วนช่วยส่งเสริมให้เด็กมีสุนทรียะ เพราะเด็กปัญญาอ่อนบางคนอาจรู้สึกว่าตนเองมีมด้อย

จึงมักมีการแสดงออกทางอารมณ์ที่รุนแรง การทำให้เด็กทำงานศิลปะ เด็กจะได้เพลิดเพลิน ซึ่งมีส่วนช่วยปรับพฤติกรรมทางอารมณ์ของเด็กได้ การสังเกตและบันทึกพัฒนาการทางอารมณ์ของเด็กอย่างสม่ำเสมอ จะทำให้ครูทราบถึงแนวทางในการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมพัฒนาการทางอารมณ์ให้แก่เด็ก

จากกระบวนการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาสำหรับเด็กปัญญาอ่อนที่ได้นำเสนอไปนั้น จะเห็นได้ว่า เป็นแนวทางการดำเนินงานที่ต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดประสิทธิผลที่สมบูรณ์ที่สุดในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่ามียุทธศาสตร์ที่เสนอในแต่ละด้านดังต่อไปนี้

ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับเด็กปัญญาอ่อนพอเรียนได้

เด็กปัญญาอ่อน หมายถึง เด็กที่มีความเฉลียวฉลาดต่ำกว่าเด็กปกติทั่วไป ส่งผลให้เด็กเหล่านี้มีปัญหาในการปรับตัว ทำให้เด็กไม่สามารถปรับตัวได้เหมือนเด็กปกติ พฤติกรรมดังกล่าวจะแสดงให้เห็นตั้งแต่วัยเด็ก (Rynolds & Brich, 1977 อ้างถึงใน ผดุง อารยวิญญู, 2533)

การแบ่งระดับเด็กปัญญาอ่อนตามหลักการจัดการศึกษาพิเศษ แบ่งได้เป็น 3 ระดับคือ

1. ปัญญาอ่อนประเภทพอเรียนได้ (Educable Mentally Retarded) ระดับ
เขาว์ปัญญาอยู่ระหว่างประมาณ 50-75 เป็นเด็กปัญญาอ่อนระดับเล็กน้อย
2. ปัญญาอ่อนประเภทพอฝึกได้ (Trainable Mentally Retarded) ระดับเขาว์
ปัญญาอยู่ระหว่างประมาณ 25-50 เป็นเด็กปัญญาอ่อนระดับปานกลาง
3. ปัญญาอ่อนมาก (Severely & Profoudly Mentally Retarded) ระดับ
เขาว์ปัญญาต่ำกว่า 25 เป็นเด็กปัญญาอ่อนขั้นรุนแรง หรือรุนแรงมาก

ในที่นี้จะขอกล่าวถึงเฉพาะเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับเด็กปัญญาอ่อนประเภทพอเรียนได้

เด็กปัญญาอ่อนพอเรียนได้ หมายถึง เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาน้อยมาก มีพัฒนาการล่าช้า ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ และผลการประเมินพฤติกรรมปรับตัวต่ำกว่าเกณฑ์ปกติ

(ผดุง อารยวิญญู, 2533) เด็กปัญญาอ่อนพอเรียนได้สามารถเรียนในชั้นประถมศึกษาที่จัดขึ้นเป็นพิเศษ และสามารถฝึกอาชีพและงานง่าย ๆ ได้ (กาญจนา โภคผลพิศิษฐ์กุล, 2534)

เด็กที่ได้รับการตัดสินว่าเป็นเด็กปัญญาอ่อนพอเรียนได้ จะต้องมีความสมบัติดังต่อไปนี้

1. **ระดับสติปัญญา** เป็นเด็กที่มีระดับสติปัญญาต่ำกว่าเกณฑ์ปกติไม่มากนัก คือ คะแนนที่ทำได้จากแบบสอบถามมาตรฐาน มีความเบี่ยงเบนมาตรฐานระหว่าง 2-3 ที่ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยแบบทดสอบที่ใช้อาจเป็น Wechsler หรือ Stanford Binet หรือแบบทดสอบอื่นที่มีคุณลักษณะคล้ายกัน มีนักจิตวิทยาที่มีความชำนาญในการออกแบบทดสอบเป็นผู้วัดคะแนนที่เด็กทำได้จะต่ำกว่าค่าเฉลี่ยในแทบทุกหมวดในแบบทดสอบ
2. **พฤติกรรม** เป็นเด็กที่มีพฤติกรรมการปรับตัวต่ำกว่าเกณฑ์ปกติ พฤติกรรมการปรับตัวเป็นระดับความสามารถของเด็กที่แสดงออกทางพฤติกรรม ซึ่งรวมไปถึงทักษะการสื่อความหมาย ทักษะในการช่วยเหลือตัวเอง เด็กปัญญาอ่อนพอเรียนได้จะมีพฤติกรรมดังกล่าวต่ำกว่าค่าเฉลี่ย เมื่อเปรียบเทียบกับเด็กวัยเดียวกัน
3. **ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน** เด็กมีผลการเรียนในระดับต่ำ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวัดระดับสติปัญญา (ผดุง อารยวิญญู, 2533)

ลักษณะของเด็กปัญญาอ่อนพอเรียนได้

1. ลักษณะทางร่างกายและสุขภาพ

เด็กปัญญาอ่อนอาจมีส่วนสูงและน้ำหนักโดยเฉลี่ยต่ำกว่าเด็กปกติ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากอาการที่เด็กมีพัฒนาการทางร่างกายช้ากว่าเด็กปกติ (ผดุง อารยวิญญู, 2533) บางประเภทมีลักษณะทางร่างกายเห็นได้ชัด ได้แก่ ดาวน์ซินโดรม (Down's Syndrome) (สุมิตรา เจมวาสิน, 2529) มักมีปัญหาวานการควบคุมอวัยวะสำหรับเคลื่อนไหว และมีปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพ

2. ลักษณะทางสติปัญญาและการเรียนรู้

ลักษณะเด่นชัดของเด็กปัญญาอ่อน คือ มีความสามารถทางการเรียนรู้ต่ำ เมื่อเปรียบเทียบกับเด็กปกติวัยเดียวกัน (ซูชีพ อ่อนโรคสูง, 2527) มีปัญหาในด้านความจำ การหาความสัมพันธ์และการถ่ายทอดความรู้ มักไม่เข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรม การสอนจึงควรเน้นสิ่งที่เป็นรูปธรรม เด็กปัญญาอ่อนมีช่วงความสนใจสั้น และเสียสมาธิได้ง่าย (ผดุง อารยวิญญู, 2533)

จากงานวิจัยเกี่ยวกับความสามารถในการเรียนรู้และความจำของเด็กปัญญาอ่อน พบว่า

1. การที่เด็กเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ช้าและความจำไม่ดีขึ้นอยู่กับความมากน้อยของการเป็นปัญญาอ่อน

2. การเรียนรู้และการจำของเด็กปัญญาอ่อนแตกต่างจากเด็กปกติ

3. เด็กปัญญาอ่อนทุกประเภทมีปัญหาในการเรียนรู้

4. เด็กปัญญาอ่อนมีความสามารถในการเรียนรู้คล้ายเด็กปกติ แต่เรียนได้ช้า และใช้

เวลาในการเรียนรู้นานกว่า (ซูชีพ อ่อนโรคสูง, 2527)

3. ลักษณะทางอารมณ์และบุคลิกภาพ

เด็กปัญญาอ่อนไม่มีความอดทน มักเรียกร้องความช่วยเหลือจากผู้อื่น ขาดความมั่นใจ เนื่องจากเด็กปัญญาอ่อนทำอะไรมักประสบความล้มเหลว จึงขาดแรงจูงใจที่จะกระทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง (ผดุง อารยวิญญู, 2533) บางคนมีนิสัยก้าวร้าว บางคนเฉื่อยชา

4. ลักษณะทางภาษาและการสื่อสาร

เด็กปัญญาอ่อนมีปัญหาในการพูด เช่น พูดไม่ชัด รู้คำศัพท์จำนวนจำกัด สื่อสารไม่ถูกต้อง มีพัฒนาการทางภาษาต่ำ ซึ่งเป็นผลให้เด็กมีพัฒนาการในด้านอื่นต่ำด้วย

5. ลักษณะทางสังคม

เนื่องจากเด็กปัญญาอ่อนมีบุคลิกภาพและการปรับตัวด้อยกว่าเด็กปกติ จึงเข้ากับเพื่อนฝูงไม่ค่อยได้ มักถูกเข้าเหยียดและถูกรังแก ไม่มีลักษณะเป็นผู้นำ และเนื่องจากการที่เด็กมีปัญหาในการสื่อสารภาษาทำให้มีพัฒนาการทางสังคมต่ำด้วย

6. ลักษณะทางการคิดสร้างสรรค์

เด็กปัญญาอ่อนสามารถแสดงความคิดสร้างสรรค์ได้ เช่น ในรูปของงานศิลปะ แต่
 ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถและพัฒนาการของแต่ละบุคคล เด็กที่ได้รับการกระตุ้นและส่งเสริมจาก
 ผู้ปกครองและครูจะสามารถแสดงความคิดสร้างสรรค์ได้ดีกว่า (Philip James, 1983)

การจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาในโรงเรียนปัญญาพิการ

โรงเรียนปัญญาพิการเป็นโรงเรียนที่ก่อตั้งขึ้นโดยมูลนิธิช่วยเหลือคนปัญญาอ่อนแห่งประเทศไทย
 เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2519 เพื่อรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ผ่านการตรวจ
 วินิจฉัยว่าเป็นเด็กปัญญาอ่อนระดับพอเรียนได้ มีระดับเขาวงปัญญาตั้งแต่ 50-70 อายุ 5-18 ปี มี
 การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรสำหรับเด็กพิเศษ (กลุ่ม ก.) กระทรวงศึกษาธิการ (2521)
 ซึ่งเป็นหลักสูตรสำหรับเด็กปัญญาอ่อนพอเรียนได้โดยเฉพาะ เน้นการฝึกทักษะด้านการช่วยเหลือ
 ตนเอง ทักษะทางสังคมและการงานพื้นฐานอาชีพ มีการจัดการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับอนุบาลถึง
 ระดับประถมศึกษาปีที่ 6

ระดับอนุบาล มีการฝึกทักษะทางการเคลื่อนไหว ฝึกทักษะกล้ามเนื้อเล็ก ฝึกกิจวัตร
 ประจำวัน การเรียนการสอนระดับนี้เป็นเตรียมเพื่อให้เด็กมีความพร้อมในด้านต่าง ๆ มีการนำ
 กิจกรรมศิลปศึกษาเป็นสื่อในการฝึกความพร้อมให้กับเด็ก เพื่อที่เด็กจะได้เข้าเรียนในระดับประถม-
 ศึกษาคือ

ระดับประถมศึกษา นักเรียนจะได้เรียนวิชาการตามหลักสูตรพิเศษของกระทรวง-
 ศึกษาธิการ เพื่อให้มีความรู้พื้นฐานตามความสามารถของเด็กแต่ละคน โดยเน้นถึงกิจกรรมด้าน
 ศิลปศึกษา พลศึกษาและดนตรี นอกจากนี้ยังมีทักษะด้านงานตัดเย็บและงานครัว เพื่อให้เด็กที่มีความ
 ฉลาดสามารถออกไปช่วยงานครอบครัวได้บ้าง โดยไม่เป็นภาระของครอบครัวมากนัก

สภาพการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษา มีการจัดการเรียนการสอน 1 คาบต่อสัปดาห์ ในทุกระดับชั้น ซึ่งดำเนินการตามหลักสูตรประถมศึกษาสำหรับเด็กพิเศษ (กลุ่ม ก.) กระทรวง-ศึกษาธิการ (2521) โดยเน้นการวาดภาพระบายสี ซึ่งมีสภาพการจัดการเรียนการสอนในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. **ด้านวัตถุประสงค์** การเรียนการสอนเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงออกตามจินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์อย่างอิสระให้เด็กเกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินในการทำงาน และเรียนรู้ทักษะในการทำงานศิลปะด้านต่าง ๆ ควบคู่กัน
2. **ด้านเนื้อหา** ครูเป็นผู้กำหนดเนื้อหาในการเรียนการสอนโดยนำมาจากสภาพแวดล้อมรอบ ๆ ตัวเด็ก เพื่อให้เด็กสามารถเข้าใจและถ่ายทอดได้ง่ายขึ้น
3. **ด้านวิธีการสอน** ครูดำเนินการสอนแบบครูเป็นศูนย์กลาง (Teacher Center) โดยเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ และให้คำแนะนำในการทำงานให้แก่เด็ก และเนื่องจากครูศิลปะในโรงเรียนนี้จะสอนทุกระดับชั้น ซึ่งเป็นผลดีต่อเด็กในการที่จะติดตามพัฒนาการและพฤติกรรมของเด็กได้อย่างต่อเนื่อง สามารถปรับปรุง แก้ไข และหาแนวทางการส่งเสริมและสนับสนุนทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็นให้สอดคล้องกับความต้องการของเด็ก
4. **ด้านสื่อและวัสดุอุปกรณ์** การเรียนการสอนศิลปศึกษาในโรงเรียนปัญญาวุฒิกกรนั้นมี การใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ เช่นเดียวกับการสอนเด็กปกติ ส่วนสื่อการสอนที่ใช้ส่วนใหญ่จะเป็นตัวอย่าง จากของจริง โดยครูจะแสดงตัวอย่างตามขั้นตอน เพื่อให้เด็กสามารถเข้าใจได้ชัดเจนขึ้น
5. **ด้านการประเมินผล** เนื่องจากการเรียนการสอนมีวัตถุประสงค์ที่เน้นให้เด็กได้แสดงออกอย่างอิสระ และสนุกสนานในการทำงาน การประเมินผลจึงให้ความสำคัญกับสิ่งที่เด็กแสดงออกมากกว่าการประเมินจากทักษะการทำงานหรือผลงานของเด็ก

การศึกษาพื้นฐานผู้เรียน คือ นักเรียนปัญญาวุฒิกกรเรียนได้ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
ปีการศึกษา 2537 โรงเรียนปัญญาวุฒิกกร พบว่า

ความสามารถทางด้านการคิด นักเรียนจะมีความสามารถทางการคิดด้อยและช้ากว่าเด็กปกติในระดับเดียวกัน (กาญจนา โภศลพิศิษฐกุล, 2534) แต่นักเรียนสามารถคิดได้เมื่อได้รับการกระตุ้นและพัฒนาเช่นเดียวกับคำกล่าวของ Philip James (1983) ที่ว่าการสอนเด็ก-ปัญญาอ่อนควรสอนโดยการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาไปตามแนวทางที่กำหนด บางครั้งจำเป็นต้องเน้นและย้ำหลาย ๆ ครั้ง และควรให้ความสำคัญกับผู้เรียนเป็นรายบุคคล การให้ข้อมูลและความรู้แก่ผู้เรียนเป็นสิ่งจำเป็น จะทำให้ผู้เรียนเกิดแนวทางในการคิดที่กว้างขวางขึ้น การสอนทางด้านความคิดสร้างสรรค์ให้แก่เด็กเรียนปัญญาอ่อนนั้นจะต้องตัดขั้นตอนที่ซับซ้อน และจัดระดับความคิดให้เป็นลำดับขึ้นจากง่ายไปหายาก (Philip James, 1983) จากการสังเกตการเรียนการสอนศิลปศึกษาในชั้นเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2537 โรงเรียนปัญญาวิจิตร พบว่า นักเรียนมีความสามารถทางการคิด และสามารถแสดงออกโดยการตอบคำถามหรือแสดงออกในผลงานที่สังเกตเห็นได้

ความสามารถทางด้านทักษะการทำงานศิลปศึกษา นักเรียนปัญญาอ่อนส่วนใหญ่จะมีปัญหาทางกายภาพ ซึ่งจะเป็นข้อจำกัดในการพัฒนาทักษะต่าง ๆ ได้ไม่ทัดเทียมกับเด็กปกติ (Philip James, 1983) ปัญหาที่พบส่วนใหญ่จะเป็นการควบคุมกล้ามเนื้อย่อยในการทำงานและปัญหาด้านสายตา แต่อย่างไรก็ตาม นักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 นี้ เป็นนักเรียนที่ได้รับการพัฒนาทักษะในการทำงานศิลปะมาเป็นระยะเวลาพอสมควร จึงมีความสามารถทางศิลปะค่อนข้างดี นักเรียนสามารถวาดภาพได้จากหัวข้อที่ครูกำหนด นักเรียนมีทักษะในการใช้วัสดุและอุปกรณ์พื้นฐานในการทำงาน เช่น การใช้กรรไกร กาว ฯลฯ

อย่างไรก็ตาม การสอนศิลปศึกษาของโรงเรียนปัญญาวิจิตรที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันก็สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตรในระดับหนึ่ง เนื่องจากรายวิชาในหลักสูตรศิลปศึกษาสำหรับเด็กพิเศษ (กลุ่ม ก.) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของรายวิชาไว้ ดังนี้

1. ให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
2. ให้สนใจและแสดงออกตามความถนัดและความสามารถของตน
3. ให้เกิดทักษะในการใช้มือและตาให้ประสานกัน
4. ให้มีความสุขสนุกสนานเพลิดเพลินในการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

และได้มีการจัดเนื้อหาวิชาศิลปะศึกษา ออกเป็น 4 กิจกรรม คือ การเขียนภาพและการระบายสี การปั้น การพิมพ์ การจัดออกแบบสร้างสรรค์จากวัสดุต่าง ๆ ซึ่งมีเนื้อหากิจกรรมดังนี้

1. การเขียนภาพระบายสี

- 1.1 การลากเส้นอย่างง่าย ๆ
- 1.2 การรู้จักบังคับมือในการระบายสีให้เป็นไปตามรูปแบบที่คิดขึ้น
- 1.3 การรู้จักบังคับมือในการระบายสีให้เป็นไปตามลีลาและจังหวะ
- 1.4 การเขียนภาพและการระบายสีเพื่อถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ จาก

ประสบการณ์และนิทาน

2. การปั้น

- 2.1 การปั้นรูปทรงแบบง่าย ๆ เช่น ผลไม้ คน สัตว์ สิ่งของ โดยใช้ดินเหนียว

ดินน้ำมัน กระดาษ หรือวัสดุอื่น ๆ ที่เปลี่ยนแปลงรูปทรงได้

3. การพิมพ์

- 3.1 การพิมพ์โดยใช้วัสดุต่าง ๆ เป็นแม่พิมพ์
- 3.2 การพิมพ์โดยใช้นิ้วมือพิมพ์ภาพเป็นรูปต่าง ๆ

4. การจัดออกแบบและสร้างสรรค์จากวัสดุต่าง ๆ

- 4.1 การพับ ตัด ฉีก กระดาษเป็นรูปแบบ 2 มิติ 3 มิติ
- 4.2 การสร้างภาพปะจากภาพถ่าย หนังสือ เศษวัสดุต่าง ๆ
- 4.3 การสร้างเครื่องหมุน เครื่องแขวน และสิ่งเคลื่อนไหว
- 4.4 การจัดออกแบบสร้างสรรค์ เช่น การจัดหิน จัดดอกไม้ จัดกระเบาะทราย

จากหลักฐานจะเห็นว่า กิจกรรมการออกแบบเป็นกิจกรรมหนึ่งที่กระทรวงได้ให้ความสำคัญอันที่จะส่งเสริมความคิดและจินตนาการของเด็กปัญญาอ่อนจึงบรรจุไว้ในวิชาศิลปะศึกษา แต่ตามสภาพความเป็นจริงแล้วยังมิได้มีการจัดกิจกรรมนี้เท่าที่ควร เนื่องจากเป็นวิชาที่มีการเตรียมการสอนค่อนข้างยุ่งยากและเกรงว่าเด็กปัญญาอ่อนจะทำงานไม่ได้ แต่อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยมีความเห็นว่า กิจกรรมการออกแบบนั้นเป็นกิจกรรมที่น่าสนใจอันจะมีผลในการพัฒนาทักษะการทำงาน ความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการของเด็ก และนอกจากนี้การสอนให้เด็กรู้จักการทำงานตามขั้นตอนการออกแบบจะมีส่วนช่วยส่งเสริมการจัดระบบทางความคิดอย่างมีลำดับ ซึ่งจะนำไปสู่การกระตุ้นพัฒนาการทางสติปัญญาให้แก่เด็กปัญญาอ่อนต่อไป

การกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์

การกำหนดเป้าหมาย คือ การวางแผนทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาไปตามเป้าหมายที่ต้องการ การกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์นั้นจะต้องเริ่มต้นจากการพิจารณาองค์ประกอบต่าง ๆ ทั้งทางด้านผู้เรียน เนื้อหาหลักสูตร และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยคำนึงถึงว่าเป้าหมายและวัตถุประสงค์นั้นสอดคล้องกับความสามารถ ความต้องการและทักษะต่าง ๆ ที่ผู้เรียนสามารถบรรลุได้ และพัฒนาไปในแนวทางที่เหมาะสม การกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์นั้นจะต้องคำนึงถึง (อุบล ตูจันดา, 2532)

1. การจัดกระบวนการเรียนการสอน ซึ่งต้องมุ่งสร้างเสริมพัฒนาความสามารถทางศิลปะของนักเรียนในทุก ๆ ด้าน ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดเท่าที่จะเป็นไปได้
2. การสอนโดยมีวัตถุประสงค์การสอนต้องคำนึงถึงเป้าหมายปลายทางของการศึกษามุ่งส่งเสริมและพัฒนาความสามารถของนักเรียนอย่างต่อเนื่อง
3. การจัดสภาพการเรียนการสอน ควรจัดให้สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพและความต้องการทางการเรียนรู้ของนักเรียน

4. การจัดลำดับชั้นในการสอนต้องสอดคล้องและต่อเนื่องกับชั้นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น และไม่ทำให้ผู้เรียนเกิดความสับสน
5. การผสมผสานเทคนิคและวิธีการสอน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

การกำหนดวัตถุประสงค์ด้านทางศิลปศึกษา Hubbard and Rouse (อ้างถึงในเทียนชัย เสาจินดารัตน์, 2535) ได้กล่าวถึง การกำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษา สำหรับนักเรียนในระดับประถมไว้ดังนี้

1. 1. ให้ผู้เรียนมีความตระหนักรู้ ความสามารถในการตัดสินคุณค่าของความงามและการแสดงออกถึงการกระทำอย่างสร้างสรรค์นั้นขึ้นอยู่กับ การได้รับการพัฒนาด้านความรู้สึกรวมทั้ง การเห็น และการสัมผัส
2. การได้เรียนรู้ทางศิลปะ โดยการเรียนรู้ถึงองค์ประกอบที่สำคัญของศิลปะและ หลักการทางศิลปะ
3. การได้เรียนรู้เกี่ยวกับศิลปินและวิธีการสร้างงานศิลปะของเขา เป็นการศึกษาศิลปะ ที่เกี่ยวข้องกับความแตกต่างของศิลปะในรูปแบบต่าง ๆ และศิลปินประเภทต่าง ๆ รวมทั้งการเรียนรู้เกี่ยวกับบุคคลที่มีลักษณะทางความคิดสร้างสรรค์
4. การวิจารณ์และตัดสินงานศิลปะ รู้จักใช้เกณฑ์ที่แน่นอน และรู้จักจุดที่ควรพิจารณา เข้าใจวิธีการตัดสินคุณค่าทางความงามของผลงานศิลปะ และสิ่งที่ปรากฏต่อสายตาในสภาพแวดล้อม
5. การเรียนรู้การใช้วัสดุและ เครื่องมือทางศิลปะ ในการที่จะเข้าใจในผลงานศิลปะ และสามารถสร้างสรรค์ผลงานได้ จะต้องมีความรู้ และทักษะในการใช้วัสดุและ เครื่องมือทางศิลปะ ได้

เมื่อกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนศิลปศึกษา อย่างสอดคล้องและเหมาะสมกับผู้เรียนแล้ว จะสามารถมองเห็นแนวทางเพื่อให้ผู้เรียนสามารถ บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์นั้นได้ ลำดับต่อไปที่จำเป็นต้องคำนึงถึงก็คือ การวางแผนการสอน

การวางแผนการสอน คือ การจัดเตรียมโครงการเพื่อจะจัดประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียน เป็นการแสดงให้เห็นถึงลำดับก่อนหลังของงานที่ผู้วางแผนถือว่ามีความสำคัญต่อการวางแผน และในการวางแผนการสอนศิลปศึกษา ครูผู้สอนจะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ดังนี้ (Chapman, 1978)

1. จุดมุ่งหมาย เป็นส่วนที่จะบอกว่าครูผู้สอนต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อะไร โดยทั่วไปจะพิจารณาจากจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตร
2. วิธีการเรียนการสอน จุดมุ่งหมายจะบรรลุได้ก็ด้วยวิธีการเรียนการสอน ซึ่งมีอยู่หลายวิธี การพิจารณาถึงวิธีสอนที่ตรงกับความคิดรวบยอดทางศิลปะของครูผู้สอนและเหมาะสมกับผู้เรียน
3. ความเป็นไปได้ของเนื้อหา การเลือกเนื้อหาการสอนวิชาศิลปะนั้นไม่ยึดติดเฉพาะในเรื่องของความเป็นจริงและทักษะ สามารถยืดหยุ่นได้ให้เหมาะสมกับนักเรียน แต่ควรคำนึงถึงประสบการณ์ทางศิลปะที่จำเป็นที่เด็กควรจะได้รับ
4. กิจกรรมการสอนและแหล่งวิทยาการ การอธิบายถึงสาระสำคัญของกิจกรรมที่จะสอน เช่น ขั้นตอนการสาธิต การนำเสนออย่างสั้น ๆ การใช้คำถามคำตอบ และการแนะแนว ส่วนแหล่งวิทยาการนั้นมีขอบข่ายตั้งแต่ภาพอะไรก็ตามที่มองผ่านหน้าต่างห้องเรียนจนถึงสื่อทางศิลปะแบบธรรมดาและวัสดุทัศนอุปกรณ์
5. ผลผลิตที่ต้องการ ถ้าได้วางแผนการสอนไว้อย่างชัดเจนเป็นไปตามขั้นตอนแล้ว ครูอาจคาดหวังจะได้ผลผลิตมากกว่าที่ตั้งใจไว้ในจุดมุ่งหมายเล็กน้อย หรืออาจเขียนถึงผลผลิตอื่น ๆ ไปด้วย เช่น การเพิ่มความเชื่อมั่นให้กับตัวผู้เรียน ฯลฯ เป็นต้น

ในการวางแผนการสอนสำหรับเด็กปฐมวัยนั้น มีหลักการจัดการสอนเพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์และกิจกรรมในระหว่างการเรียนในแต่ละระดับชั้นนั้น สมิท (ศรีนคร วิทยสิรินันท์, 2534) ได้กล่าวถึงสิ่งที่ควรคำนึง ดังนี้

1. กำหนดจุดประสงค์ของการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปัญญาอ่อน
2. กำหนดขอบข่ายทั้งหมดของโปรแกรมการศึกษา
3. ต้องจัดประสบการณ์และกิจกรรมที่เหมาะสมกับความต้องการของนักเรียน
4. มีการวินิจฉัยสาเหตุตามลำดับขั้นของการเรียนการสอน หากพบว่าประสบการณ์ต่าง ๆ ที่จัดให้นักเรียนไม่มีการแสดงออกหรือนำไปใช้ได้เหมาะสม ซึ่งอาจมาจากการสอนผิดขั้นตอนหรือไม่ถูกต้องตามลำดับ ความต้องการ และความเข้าใจของนักเรียน

ในการเตรียมแผนการสอนศิลปศึกษานั้น อุบล ตูจินดา (2532) ได้กล่าวว่า ครูควรวางแผนทางอย่างเป็นขั้นตอน โดยเรียงลำดับให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ และจะต้องพิจารณาถึง

1. การจัดเวลาเรียน คือ การกำหนดระยะเวลาในการสอนว่าจะต้องสอนกี่คาบ คาบละกี่ชั่วโมงให้สอดคล้องกับเนื้อหาและกิจกรรม
2. เนื้อหา คือ ครูจะต้องพิจารณาว่ามีเนื้อหาอะไรบ้างที่ต้องการให้นักเรียนรู้ควรลำดับความสำคัญของเนื้อหาว่าสิ่งใดจำเป็นต้องสอนก่อนหรือหลัง
3. ข้อเท็จจริง ความคิดรวบยอด กฎ และหลักการใดบ้างที่สัมพันธ์กับสิ่งที่ต้องการจะสอน
4. กระบวนการสอนที่จัดไว้เป็นขั้นตอนเพื่อให้สัมพันธ์กับสิ่งที่ต้องการสอน
5. เทคนิคการสอนใดที่จะทำให้นักเรียนเกิดความรู้ ความคิด ทักษะ และรวมถึงคุณลักษณะและค่านิยม

การคัดเลือกกิจกรรมและวิธีการสอน

การคัดเลือกกิจกรรมให้เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของเด็กปัญญาอ่อนพอเรียนได้นั้นจำเป็นต้องคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้เรียน ได้แก่ ความสนใจ ความสามารถ ทางด้านทักษะและวุฒิภาวะ และจำนวนผู้เรียน (Philip, James, 1993) เพื่อให้กิจกรรมนั้น

สามารถพัฒนาความรู้หรือทักษะ ความสามารถให้กับผู้เรียนได้ตามศักยภาพของแต่ละเชอริ (ประภคติ พูลพัฒน์, 2534) แพทย์และผู้เชี่ยวชาญทางด้านการจัดการศึกษาเด็กปัญญาอ่อนไว้ให้แนวทางการ พิจารณาคัดเลือกกิจกรรมการเรียนการสอนแก่เด็กปัญญาอ่อนไว้ดังนี้

1. พิจารณาตามความสามารถของเด็ก
2. กำหนดโปรแกรมให้กว้างขวางหลากหลายและยืดหยุ่นได้สอดคล้องกับความสนใจ

และความอยากรู้ของเด็ก

3. สภาพการเรียนการสอนและสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ควรสนุกสนานและน่าประทับใจ
4. เปิดโอกาสให้เด็กได้ทำซ้ำแบบเดิม เพื่อสนองความต้องการของเด็กแต่ละคน
5. สภาพแวดล้อมก่อให้เกิดการพัฒนาตนเอง

นอกจากนี้ Hewett (1977) ยังได้ให้หลักในการพิจารณาคัดเลือกกิจกรรมที่เหมาะสม สำหรับเด็กปัญญาอ่อน 13 ประการ ดังนี้

1. ตั้งความคาดหวังว่าเด็กจะสามารถเรียนรู้ได้
2. ไม่ด่วนสรุปเอาเอง
3. ทุ่มเหลือเร้าให้เด็กได้เรียนรู้ผ่านประสาทสัมผัสต่าง ๆ ให้มาก ๆ
4. ให้สิ่งชี้แนะแก่เด็กให้มาก ๆ
5. ท้าให้มีชีวิตชีวา
6. ซ้ำทบทวนบ่อย ๆ เท่าที่จำเป็น
7. ดึงให้มาสัมพันธ์กัน
8. ท้าให้เป็นสิ่งที่มีคุณค่า เกิดคุณค่า เกิดผลดี
9. ท้าให้เป็นรูปธรรม
10. ท้าให้เด็กประหลาดใจนี้กันไม่ถึง
11. เน้นในทางบวกเป็นสำคัญ

12. ไปตามลำดับชั้น ทีละชั้น ทีละตอน
13. พร้อมทั้งจะย้อนไปตั้งหลักใหม่เสมอ

การคัดเลือกกิจกรรมที่ดีนั้น ควรจะส่งผลในทางบวกให้แก่เด็ก ซึ่งหมายถึงกิจกรรมนี้จะสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมบางอย่างในตัวเด็ก ให้เด็กเกิดความรู้ เกิดทักษะความเข้าใจ หรืออื่น ๆ ในทิศทางที่เหมาะสม นอกจากนี้ในด้านจิตใจกิจกรรมที่ดีจะสามารถส่งผลในทางบวกอันจะเป็นประโยชน์ทางการเรียนการสอน ได้แก่

1. ความสุขที่ได้เรียนเนื้อหาวิชานั้น ๆ
2. ความพอใจที่ได้เกิดความรู้และทักษะ
3. ความพอใจเมื่อได้รู้ตำแหน่งและระดับความสามารถของตน
4. การได้รับการยอมรับจากสังคม
5. ความเข้าใจทางประสาทสัมผัส และกิจกรรมที่ได้ใช้ประสาทสัมผัสต่าง ๆ
6. การทำงานได้สำเร็จ
7. รางวัลที่เป็นวัตถุ สิ่งของ เบี้ยบรรดกรต่าง ๆ

สรุปได้ว่า การคัดเลือกกิจกรรมการเรียนการสอนศิลปะศึกษาให้แก่เด็กปฐมวัยอ่อนพอเรียนได้นั้นจะต้องคำนึงถึงผู้เรียน โดยพิจารณาจากความต้องการ ความจำเป็น ความสามารถ และความพอใจของผู้เรียนแล้วจึงคัดเลือกกิจกรรมที่สอดคล้องเหมาะสม และนอกจากการคัดเลือกกิจกรรมที่เหมาะสมแล้วนั้น วิธีการสอนก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญในการที่จะทำให้ผู้เรียนบรรลุเป้าหมายของการเรียนการสอน

วิธีการสอน การสอนเด็กปฐมวัยอ่อนนั้น ครูสามารถใช้วิธีการสอนเช่นเดียวกับเด็กปกติ โดยเลือกวิธีที่เหมาะสม ซึ่งบางครั้งครูอาจจำเป็นต้องผสมผสานวิธีการสอนหลาย ๆ วิธีเพื่อให้สอดคล้องกับการเรียนรู้ของเด็ก

นิรมล ตีรณสาร สวัสดิบุตร (2525) ได้กล่าวถึงวิธีสอนศิลปะไว้ 4 วิธี คือ

1. วิธีสอนแบบแสดงให้ดูเป็นขั้นตอน (Directed Teaching) เป็นวิธีสอนที่ครูสาธิตการทำงานให้นักเรียนดูทีละขั้นตอน แล้วให้นักเรียนปฏิบัติตาม ซึ่งในบางครั้งครูอาจสาธิตให้จบทุกขั้นตอนก่อนก็ได้ การสอนวิธีนี้เหมาะสำหรับงานศิลปะที่ต้องการให้นักเรียนได้เรียนรู้ถึงวิธีและขั้นตอนการทำงาน เพื่อจะให้นักเรียนสามารถนำหลักหรือขั้นตอนนั้นเป็นแนวทางการแสดงออก หรืออาจคิดผสมผสานวิธีต่าง ๆ เข้าด้วยกันจนเกิดเป็นผลงานสร้างสรรค์ที่แปลกใหม่ขึ้นมาได้ ข้อควรคำนึงถึงสำหรับวิธีสอนแบบนี้คือ ครูควรแนะนำแนวทางหรือขั้นตอนที่การทำงานเท่านั้น เพราะถ้าครูเป็นผู้ควบคุมกระบวนการแสดงออกของเด็กจะทำให้งานศิลปะมีค่าเป็นเพียงงานประดิษฐ์หรืองานช่างเท่านั้น
2. วิธีสอนแบบให้ทำงานโดยอิสระ (Free Expression) เป็นวิธีสอนที่เปิดโอกาสให้นักเรียนคิดตัดสินใจทำงานตามความพอใจของตนเอง ซึ่งอาจเป็นไปได้ 4 แบบ คือ
 - แบบที่ 1 ครูให้นักเรียนเลือกสื่อที่จะใช้ในการแสดงออกทางศิลปะได้โดยอิสระและทำงานในลักษณะใด ๆ ก็ได้ตามใจนักเรียนเป็นการให้อิสระอย่างเต็มที่
 - แบบที่ 2 ครูกำหนดสื่ออย่างใดอย่างหนึ่ง แล้วให้นักเรียนใช้สื่อนั้นแสดงความรู้สึกนึกคิดเป็นงานศิลปะได้เองโดยเฉพาะ
 - แบบที่ 3 ครูกำหนดสื่อให้เช่นเดียวกับแบบที่สอง และกำหนดหัวข้อที่จะให้นักเรียนแสดงออกทางศิลปะไว้ด้วย
 - แบบที่ 4 ครูกำหนดสื่อและกำหนดหัวข้อเรื่องให้เช่นเดียวกับแบบที่สาม แต่หัวข้อที่ครูกำหนดนั้นแคบและเจาะจงมากกว่า แบบนี้เป็นแบบที่ให้อิสระแก่นักเรียนน้อยที่สุด
3. วิธีสอนแบบสัมพันธ์กับวิชา (Corelate Teaching) เป็นการสอนศิลปะให้สัมพันธ์กับวิชาอื่น โดยที่ครูต้องสำรวจว่า นอกเหนือจากวิชาศิลปศึกษาแล้ว นักเรียนได้เรียนรู้อะไรบ้าง แล้วพยายามกำหนดแนวทางการสอนศิลปศึกษาให้สัมพันธ์หรือกลมกลืนกับวิชาอื่น ๆ เพื่อให้นักเรียนได้

มีโอกาเรียนรู้หลาย ๆ อย่าง ในขณะที่เดียวกัน ความสามารถในการเลือกเนื้อหา เรื่องราวที่น่าสนใจของครูจะช่วยกระตุ้นให้นักเรียนแสดงออกในการทำงานศิลปะได้อย่างดี

4. การสอนแบบเป็นแกนกลาง (Core Teaching) เป็นการสอนที่ครูและนักเรียนร่วมกันกำหนดปัญหาไว้เป็นแกนกลาง แล้วใช้ความรู้ในสาขาวิชาต่าง ๆ เป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหา นั่น เป็นวิธีสอนแบบธรรมชาติ เน้นการทำงานเป็นกลุ่ม สอนให้นักเรียนรู้จักพิจารณาปัญหา รอบ ๆ ตัว และสามารถหาวิธีแก้ปัญหาได้

นอกจากนี้ นิรมล ตีรณสาร ยังได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า วิธีการสอนศิลปะศึกษาทั้ง 4 วิธีนี้ ครูควรเลือกใช้ให้เหมาะสมกับลักษณะของบทเรียน นักเรียน และสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ประกอบกัน

พจน ภาสบุตร (อ้างถึงใน ศรีนคร วิทยสิรินันท์, 2534) ได้กล่าวถึง หลักการสอนสำคัญสำหรับเด็กปัญญาอ่อนพอเรียนได้ที่มีระดับเขาวัดปัญญา 50-70 ว่า ครูควรคำนึงถึงหลักดังนี้

1. ปฏิบัติต่อเด็กเหล่านี้เช่นเดียวกับเด็กปกติ แต่ไม่คาดหวังว่าจะได้รับการตอบสนองทางพฤติกรรมหรือการปฏิบัติให้ได้ผลเช่นเด็กปกติ จำเป็นต้องให้การดูแลโดยตลอด
2. ฝึกให้เคยชินในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน ฝึกนิสัยที่พึงประสงค์อย่างสม่ำเสมอ แต่ยึดหลักค่อยเป็นค่อยไป หลีกเลี่ยงการเปลี่ยนแปลงอย่างกะทันหัน ไม่ดุ ว่ากล่าว หรือทารโทษอย่างรุนแรง แต่ควรใช้การฝึกให้ทำบ่อย ๆ ใช้ระยะเวลาสั้น ๆ ในการฝึก เพราะเด็กมีช่วงความสนใจสั้น ไม่มีสมาธิ และเปื่อง่าย
3. สอนให้เด็กตอบสนองสิ่งที่สอนไปในทันที และสม่ำเสมอ หากเด็กลืม และไม่ทำตามสิ่งที่สอนไป ครูจำเป็นต้องทักท้วง ติดตาม และทวงให้ทำอยู่ตลอดเวลาจนกว่าจะทำได้เอง
4. สอนให้รู้จักหรือฟังคำสั่ง และปฏิบัติตามระเบียบของการอยู่ร่วมกัน ครูและผู้ปกครองควรเป็นต้นแบบที่ดีให้แก่เด็ก

ในด้านการสอนทักษะให้แก่วัยเด็กปฐมวัย สรรพนธ์ วิทวัสสิริพันธ์ (2534) ได้แนะวิธีการสอนทักษะให้เด็กปฐมวัยได้เรียนรู้ทีละน้อยไว้เป็นขั้นตอน ดังนี้

ขั้นแรก กำหนดทักษะที่จะฝึกให้ชัด

1. อธิบายทักษะนั้นให้เป็นสิ่งที่ชัดเจน สามารถเข้าใจได้ตรงกัน และเฉพาะเจาะจงให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

2. เลือกทักษะที่แน่ใจว่าเด็กจะเข้าใจจริง และเด็กจะมีโอกาสได้ฝึกฝนทักษะที่ได้เรียนรู้ต่อเนื่อง

3. เลือกทักษะที่คล้ายคลึงหรือต่อเนื่องกับสิ่งที่เด็กทำอยู่แล้วในสภาพปัจจุบัน

ขั้นที่สอง เลือกรางวัลที่จะส่งเสริมการฝึกให้ได้ผล

รางวัล คือ สิ่งที่เราให้เด็กหลังจากที่ฝึกทักษะอะไรไปแล้ว เด็กจะฝึกทักษะนั้นบ่อยขึ้น ตั้งใจฝึกมากขึ้น (เพราะคาดว่าจะได้รับรางวัลนั้นอีก)

หลักในการเลือกรางวัล

1. เลือกสิ่งที่ใช้ได้ดีที่สุดกับเด็ก ควรคำนึงถึงความต้องการของเด็ก บางครั้งรางวัลที่ใช้ได้ดีกับคนอื่น อาจไม่ได้ผลกับอีกคนหนึ่ง

2. เลือกรางวัลหลายอย่างเพื่อใช้ในโอกาสที่ต่างกัน เช่น ขณะที่อยู่ชั้นเรียน กิ่งขอมาให้ครูเขียนดาวในสมุด เมื่อทำกิจกรรมกลางแจ้งรางวัลที่กึ่งอยากได้คือ ถือตะกร้าใส่ของ เวลาท้าวใบกึ่งขอมาให้ครูลูบหัวและชมว่า "เก่ง" และให้เพื่อน ๆ มองอย่างชื่นชม

เทคนิคการให้รางวัลกระตุ้นให้เด็กตั้งใจฝึกทักษะ

1. ให้รางวัลเฉพาะ เมื่อเด็กเข้าใจเกี่ยวข้องกับการกระทำที่เราต้องการสอนเท่านั้น

2. ให้รางวัลทันทีที่เด็กทำสิ่งที่เราต้องการเสร็จ

3. ให้รางวัลบ่อย ๆ เมื่อสอนทักษะใหม่ให้แก่วัยเด็ก

ขั้นที่สาม แบ่งทักษะที่เด็กจะฝึกออกเป็นขั้นตอนย่อย ๆ

ในการเตรียมแผนการสอนสำหรับเด็กปัญญาอ่อน สามารถใช้ขั้นตอนการจัดเตรียมแผนการสอนเช่นเดียวกับเด็กปกติ แต่ในขั้นดำเนินการสอน ครูควรเพิ่มขั้นตอนของการวิเคราะห์งาน (Task Analysis) (กาญจนา รัตตะพิศุทธิ์กุล, 2533) เพื่อให้เด็กทำงานได้เป็นลำดับขั้น โดยครูควรจัดเป็นกระบวนการอย่างรอบคอบ พิจารณาถึงความสัมพันธ์ของสิ่งที่ต้องการจะสอนกับความสามารถของเด็ก การวิเคราะห์งานจะต้องเริ่มต้นจากมรดกที่สำคัญที่ต้องการจะสอน และเพื่อให้ นักเรียนเข้าใจในบทเรียนควรกำหนดให้ชัดเจนในแต่ละขั้นตอนจนครบทั้งกระบวนการ เมื่อแฉ่งงานเป็นขั้น ๆ แล้ว ควรกำหนดส่วนของงานที่เด็กสามารถทำได้ ส่วนที่จะต้องสอนในขั้นแรก ส่วนที่จะต้องสอนซ้ำเพื่อทำความเข้าใจ เด็กแต่ละคนอาจต้องการความช่วยเหลือที่แตกต่างกัน การวิเคราะห์งานมีส่วนช่วยให้งานนั้นง่ายขึ้น เพราะจะเป็นการแสดงลำดับขั้นของงานว่ามีความยากง่ายเหมาะสมกับเด็กเพียงใด ซึ่งให้เห็นถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ช่วยให้ครูสามารถกำหนดงานให้เหมาะสมกับความสามารถของเด็ก หลีกเลี่ยงงานที่ไม่จำเป็น งานที่จะเป็นอุปสรรคต่อเด็กและตัวครู ซึ่งอาจทำให้เกิดปัญหาในการสอนได้ รวมทั้งการจัดสื่ออุปกรณ์จะต้องมีเป้าหมายที่ชัดเจนแน่นอนไม่ทำให้เกิดความเข้าใจเบี่ยงเบนจากสิ่งที่ต้องการจะสอน ซึ่งจะทำการสอนนั้นไม่สัมฤทธิ์ผล

ในการสอนศิลปศึกษาให้แก่เด็กปัญญาอ่อนพอเรียนได้นั้น มีความจำเป็นที่จะต้องสร้างแรงจูงใจและให้ความช่วยเหลือแก่เด็ก เนื่องจากเด็กปัญญาอ่อนนั้นมีความจำกัดในบางด้าน ที่ครูควรสังเกตหาความสนใจและดูแลเป็นพิเศษ ซึ่ง Gray (1960) ได้กล่าวถึงวิธีการสอนที่เป็นแรงจูงใจ และการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เรียนไว้ว่าสนใจดังนี้

1. การจูงใจ เป็นส่วนสำคัญที่สุดของการสอน เพราะถ้าครูสอนโดยไม่มีแรงจูงใจที่ดี จะทำให้บทเรียนนั้นไม่น่าสนใจ ซึ่งจะมีผลต่อการเรียนรู้ การจูงใจ แบ่งได้เป็น 4 วิธีคือ

1.1 การสร้างความกระตือรือร้น การสอนโดยบอกให้ผู้เรียนทราบในทันทีว่าวันนี้จะเรียนเนื้อหาอะไรนั้นจะไม่ก่อให้เกิดความสนใจแก่ผู้เรียน ครูควรใช้วิธีการนำเสนอให้นักเรียนได้พิจารณาไปทีละน้อย ซึ่งให้เห็นจุดสำคัญที่ครูผู้สอนต้องการเน้น สร้างความน่าสนใจเป็นลำดับขั้น เพื่อไม่ให้ผู้เรียนเบื่อหน่าย และทำให้ผู้เรียนเกิดทัศนคติที่ดีต่อการเรียน และมีความต้องการที่จะผลิตผลงานที่มีคุณภาพ

1.2 การใช้ตัวอย่าง การสอนในระดับประถมนั้น เมื่อให้เด็กดูผลงานตัวอย่าง มักพบว่า เด็กมีการเลียนแบบผลงานที่ครูแสดงให้เด็กดู ฉะนั้นครูจึงควรมีตัวอย่างมีหลากหลายและพยายามใช้ตัวอย่างเพื่อกระตุ้นให้เด็กเกิดความคิดที่จะสร้างสรรค์ผลงานของตน

1.3 การให้แนวทางการทำงาน แนวทางการทำงานคือ ลำดับขั้นที่ผู้เรียนจะต้องทราบเพื่อผลิตผลงานของตน การให้แนวทางแก่ผู้เรียนนั้นสามารถทำได้โดยการบอกรายละเอียดทีละขั้นตอน หรือในกรณีที่ผู้เรียนทราบขั้นตอนบางขั้นแล้ว ครูอาจเพียงให้แนวคิดแนะนำเทคนิคบางประการที่จำเป็น ครูควรจัดประสบการณ์ทำศิลปะภาพในขอบเขตที่ผู้เรียนสามารถตอบสนองได้

1.4 การใช้คำถาม-คำตอบ การใช้วิธีนี้ทำให้ครูสามารถพิจารณาถึงความแตกต่างของผู้เรียนเป็นรายบุคคล ครูสามารถทำความเข้าใจผู้เรียนได้มากขึ้น ให้ความสำคัญกับผู้เรียนที่ประสบปัญหา การใช้คำถามของครูเป็นส่วนหนึ่งที่จะสร้างแรงจูงใจในการเรียนการสอน ทำให้บรรยากาศของห้องเรียนไม่น่าเบื่อหน่าย และครูก็ควรพิจารณาถึงการใช้คำถามที่เหมาะสมกับระดับความเข้าใจของผู้เรียน

2. การให้ความช่วยเหลือผู้เรียน ครูควรพิจารณาวิธีการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เรียนอย่างเหมาะสม เพราะบางครั้งการช่วยเหลือนั้นอาจเป็นการขัดขวางการใช้ความคิดสร้างสรรค์ หรือการพัฒนาทักษะการเรียนรู้บางประการของเด็ก การให้ความช่วยเหลือแก่เด็กในการเรียนการสอนนั้น มี 3 วิธีคือ

2.1 การสาธิต เมื่อครูต้องการอธิบายเทคนิควิธีการทำงานหรือการใช้อุปกรณ์ที่เด็กไม่คุ้นเคย เพื่อให้ผู้เรียนได้ทราบวิธีการทำงานหรือการใช้อุปกรณ์ที่ถูกต้อง

2.2 การช่วยเหลือผู้เรียนขณะทำงาน เมื่อผู้เรียนประสบปัญหาในขณะทำงานที่ครูเห็นว่า เป็นความจำเป็นที่จะต้องช่วยเหลือเป็นกรณีพิเศษ แต่อย่างไรก็ตาม การเข้าช่วยเหลือ นั้น ครูไม่ควรที่จะเข้าช่วยเหลือในผลงานของเด็กโดยตรง บางครั้งการอธิบาย การสาธิต หรือ การทดลองทำให้เด็กดูจากตัวอย่างอื่นก็จะสามารถทำให้เด็กเข้าใจได้

2.3 การให้คำแนะนำ ซึ่งวิธีนี้เป็นวิธีที่มีประโยชน์อย่างมากที่จะทำให้นักเรียนสามารถทำงานได้สำเร็จ การบอกและการแนะนำในบางจุดจะทำให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจและมองเห็นปัญหาของตน การให้คำแนะนำ นอกจากเป็นการแนะนำเพื่อการแก้ไขแล้วนั้น ครูยังสามารถให้คำแนะนำในแง่ของการชมเชย เมื่อผลงานนั้นออกมาดี ซึ่งจะเป็นการสร้างศรัทธา-ภูมิใจและแรงจูงใจที่จะทำให้นักเรียนอยากทำงานต่อไป

แชปแมน (Chapman, 1978) กล่าวว่า การสอนศิลปะมีความจำเป็นที่ครูผู้สอนจะต้องให้ความสำคัญกับกระบวนการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และคิดสร้างสรรค์ ซึ่งจะประกอบด้วย

1. การแสวงหาแนวคิด (Interception for an Idea) หมายถึง การกระตุ้นให้คำแนะนำ หรือสร้างแรงบันดาลใจให้เด็กเกิดการเรียนรู้ที่จะแสวงหาแนวคิดในการแสดงออกทางศิลปะตามวิถีทางของตนเอง

2. การปรับปรุงแนวคิด (Elaboration and refinement) คือ การสนับสนุนให้เด็กได้ทบทวนเกี่ยวกับการคิด หรือการสร้างสรรค์งานของตนเพื่อช่วยให้เด็กได้เรียนรู้ หรือมีประสบการณ์ในการปรับปรุง หรือขยายแนวคิดให้กว้างขึ้น

3. การเลือกสื่อเพื่อถ่ายทอดความคิดสู่งานศิลปะ (Execution in a medium) คือ การสนับสนุนให้เด็กสามารถเลือกใช้สื่อเป็นเครื่องมือในการแสดงออกเพื่อสร้างสรรค์งานศิลปะได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับความคิดและสามารถถ่ายทอดออกมาเป็นผลงานได้ตามต้องการ

สื่อการสอน คือ เครื่องมือที่จะช่วยสื่อความหมายระหว่างครูและนักเรียน เพื่อทำให้เกิดการเรียนรู้และการเรียนการสอนดำเนินไปอย่างก้าวหน้า (Shores, 1960) ฉะนั้นสื่อการสอนจึงมีความจำเป็นต่อการเรียนการสอน โดยเฉพาะสำหรับเด็กปัญญาอ่อน เนื่องจากเด็กปัญญาอ่อนพอเรียนได้สามารถเข้าใจอะไรได้ช้า การนำสื่อการสอนจะเป็นการเพิ่มความจำเป็นรูปธรรมต่อการเรียนรู้ สร้างความน่าสนใจและเป็นการเชื่อมโยงเรื่องราวต่าง ๆ เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความคิดและประสบการณ์ในการเรียนรู้ อันจะทำให้การเรียนการสอนดำเนินไปด้านดีและมีประสิทธิภาพ

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2521) ได้จำแนกสื่อการสอนออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. สื่อการสอนประเภทวัสดุ หมายถึง สื่อการสอนที่เป็นวัสดุสิ้นเปลือง ใช้น้ำแล้วหมดไปหรือผู้ฟังได้ง่าย เช่น สิ่งพิมพ์ ภาพชุด กระดาษ फिल्मสไลด์ ซี ฟอร์ดค ปากกา หรือวัสดุธรรมชาติต่าง ๆ
2. สื่อการสอนประเภทอุปกรณ์ หมายถึง สื่อการสอนประเภทเครื่องมือที่ใช้ประกอบการสอนโดยตรง เช่น ของจริง หุ่นจำลองต่าง ๆ และเครื่องมือสำหรับเล่นวัสดุ เช่น เครื่องฉาย กระดานดำ เทปบันทึกเสียง เครื่องมือฝึกงาน
3. สื่อการสอนประเภทวิธีการ หมายถึง กระบวนการและวิธีการต่าง ๆ ซึ่งรวมทั้งวิธีการใช้อุปกรณ์และกระบวนการที่เป็นอิสระ เช่น การฟังวิทยากร การศึกษานอกสถานที่ การแสดงละคร การสาธิต การจัดนิทรรศการ

ในด้านการเลือกนำสื่อการสอนนั้น ไฮสส์ และคณะ (Heiss and Other, 1950) ได้ให้ข้อคิดว่า การนำสื่อการสอนจะต้องปรับปรุงให้เหมาะสมกับวุฒิภาวะด้านสติปัญญาของผู้เรียน เหมาะกับสภาพและขอบเขตของประสบการณ์ผู้เรียน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ดีขึ้น การนำสื่อการสอนที่เป็นของจริงมาใช้ประกอบการสอนย่อมจะมีประสิทธิภาพมากกว่าการนำรูปภาพหรือสไลด์ แต่ถ้าไม่มีของจริง การนำรูปภาพหรือสไลด์ก็ยังคงดีกว่าการไม่นำสื่อการสอนเลย

ในทางการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษานั้น สื่อการสอนเป็นสิ่งจำเป็นมีส่วนช่วยให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ได้ง่ายขึ้น และยังมีส่วนกระตุ้นให้ผู้เรียนมีแนวคิดและการแสดงออกเป็นอย่างดีมีประสิทธิภาพ วิรุณ ตั้งเจริญ (2526) ได้แบ่งประเภทของสื่อการสอนทางศิลปศึกษาตามหน้าที่ที่สอนออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. สื่อการสอนที่ทำให้ผู้เรียนได้รับรู้แล้วช่วยขยายความรู้ ความคิด และความเข้าใจของผู้เรียน ผลจากการรับรู้นั้นจะมีผลต่อการสร้างสรรค์งานศิลปะโดยตรงหรือไม่ก็ได้ สื่อการสอนในลักษณะนี้ คือ วัสดุ อุปกรณ์และการสาธิต สื่อเหล่านี้จะช่วยขยายเนื้อหาสาระทางศิลปะ และเมื่อถึงโอกาสที่ผู้เรียนได้กระทำกิจกรรมศิลปะ ความรู้ ความคิด และความเข้าใจเหล่านี้จะมีผลต่องานศิลปะทั้งในด้านเนื้อหาและรูปแบบ

2. สื่อการสอนที่ทำให้ผู้เรียนได้รับรู้เพื่อเป็นสื่อคลาใจในการแสดงออก และการสร้างสรรค์งานศิลปะ สื่อการสอนลักษณะนี้จะทำหน้าที่กระตุ้นการรับรู้ทั้งด้านเนื้อหาและรูปแบบ กระตุ้นให้เกิดอารมณ์ ความคิด และจินตนาการ แสดงออกมาเป็นผลงานศิลปะ

3. สื่อการสอนที่เสนอให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติแล้วเกิดความรู้ ความคิดและความเข้าใจขึ้น ผลจากการปฏิบัติ คือ ผลงานศิลปะตามเป้าหมายของการใช้สื่อ นั้น ๆ สื่อชนิดนี้ ได้แก่ ขั้นตอนการปฏิบัติกิจกรรมศิลปะ ซึ่งการเสนอสื่อนี้จะมีสภาพเป็นนามธรรมและปฏิบัติทางด้านสื่อวัสดุที่เป็นรูปธรรม

การใช้สื่อการสอนทางศิลปศึกษากับเด็กปัญญาอ่อนพอเรียนได้ ครูจะต้องพิจารณาถึงระดับความรู้ ความสามารถ และทักษะต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับเด็ก เพื่อช่วยเกิดการเรียนรู้ และสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ในการเรียนการสอนได้ ซึ่ง วิรุณ ตั้งเจริญ (2526) ได้ให้แนวคิดในการเลือกใช้สื่อการสอนที่ดีว่าต้องประกอบด้วย

1. ตรงกับเนื้อหาวิชาที่จะสอน
2. มีรูปแบบและเรื่องราวที่เร้าความสนใจของผู้เรียน
3. ให้ความรู้ ความเข้าใจ และให้ความคิด

4. เหมาะสมกับบุคลิกภาพและการรับรู้ของเด็ก
5. คู่กับเวลาและการลงทุนในการผลิต
6. ประหยัด คือ สามารถใช้วัสดุในท้องถิ่น

งานด้านของเด็กปัญญาอ่อนพอเรียนได้นั้น Philip James (1993) ผู้เชี่ยวชาญทางด้านศิลปศึกษาสำหรับเด็กปัญญาอ่อน ได้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความสนใจของเด็กปัญญาอ่อนเกี่ยวกับการใช้สื่อ วัสดุอุปกรณ์และรูปแบบของงานไว้น่าสนใจ ดังนี้

1. เด็กให้ความสนใจกับการใช้วัสดุที่มีน้ำหนักมากกว่าวัสดุที่ไร้น้ำหนัก เช่น ชอบกระดาษแข็งมากกว่ากระดาษปรู๊พบาง ๆ ชอบงานประดิษฐ์มากกว่าร่างภาพบนกระดาษและชอบงานที่ใช้วัสดุหนัก ๆ เช่น งานดิน งานไม้ เป็นต้น

2. เด็กให้ความสนใจกับวัสดุที่คงทนมากกว่าวัสดุที่บอบบาง ที่ฉีกขาด หรือแตกหักง่าย

3. เด็กให้ความสนใจกับเครื่องมือทางช่างมากกว่าเครื่องมือทางด้านศิลปะโดยตรง เช่น กรรไกร กาว เครื่องมือปั้น ค้อน ฯลฯ มากกว่าดินสอสีหรือฟู่กัน

4. เด็กให้ความสนใจในงาน 3 มิติ มากกว่างาน 2 มิติ

5. เด็กให้ความสนใจกับการสอนที่เป็นขั้นตอนที่ชัดเจนมากกว่าการกล่าวสรุปรวม

6. เด็กให้ความสำคัญกับปฏิกิริยาการรับรู้ (Sensory Reaction) ต่อสิ่งต่าง ๆ มากกว่าปฏิกิริยาทางอารมณ์ (Emotional Reactions)

7. เด็กให้ความสนใจกับงานที่มีลักษณะเป็นของขั้วมากกว่างานศิลปะโดยทั่วไป เพราะเมื่อเด็กทำผลงานนั้นแล้วจะได้รับการตอบสนองในทางชื่นชม ทำให้เกิดความภาคภูมิใจ

8. เด็กให้ความสนใจกับผลงานที่แสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้ามากกว่าการทำงานซ้ำแบบเดิม ๆ

จากข้อมูลข้างต้นทำให้มองเห็นแนวโน้มความสนใจของเด็กปัญญาอ่อนในด้านสื่อและวัสดุอุปกรณ์ทางศิลปศึกษา แต่อย่างไรก็ตาม การพิจารณาเลือกสื่อ วัสดุและอุปกรณ์การเรียนการสอน

ศิลปศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยก่อนนั้น ก็ควรที่จะพิจารณาองค์ประกอบในทุก ๆ ด้านทั้งความเหมาะสมกับผู้เรียน การเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจสอดคล้องกับเนื้อหา มีความน่าสนใจ และใช้งบประมาณที่พอเหมาะ เพื่อให้ได้สื่อที่มีประสิทธิภาพและมีคุณค่าในการเรียนการสอนสูงสุด

การประเมินผล

การประเมินผล คือ ขั้นตอนที่สำคัญขั้นตอนหนึ่งในการจัดการเรียนการสอน การประเมินผลทำให้เราได้ทราบว่ามีสิ่งใดที่ได้อบรมไปนั้น มีจุดบกพร่อง ข้อดีและข้อเสียอย่างไร เพื่อจะได้ปรับปรุงแก้ไข การประเมินผลสามารถสะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการที่ได้ปฏิบัติมีความก้าวหน้าหรือมีประสิทธิภาพเพียงใดสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายหรือไม่ การประเมินผลทางศิลปศึกษาที่ดีนั้น จำเป็นต้องอาศัยข้อมูลเกี่ยวกับตัวนักเรียน และข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างละเอียด เพื่อจะได้นำบันทึกข้อมูลเหล่านั้นมาประเมินได้อย่างถูกต้อง (Chapman, 1978)

De Francesco (1958) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายในการประเมินผลทางศิลปศึกษาไว้ดังนี้

1. เพื่อทราบระดับความสำเร็จในการเรียนศิลปะของผู้เรียน
2. เพื่อวัดความก้าวหน้าหรือความเจริญงอกงามด้านความคิด การเปลี่ยนแปลง การใช้วัสดุอุปกรณ์ และความสามารถในการแสดงออกของผู้เรียน
3. เพื่อแสดงให้เห็นความแตกต่างของผู้เรียนและรับรองผลการเรียน
4. เพื่อวินิจฉัยอุปสรรคในการเรียนรู้ของผู้เรียนทั้งทางด้านจิตใจ ร่างกาย อารมณ์ ความคิดสร้างสรรค์ และสุนทรียภาพ
5. เพื่อวินิจฉัยข้อบกพร่องในกระบวนการสอน
6. เพื่อหาทางแก้ไขวิธีการสอนและเป้าหมายการเรียนการสอน เพื่อช่วยเหลือผู้เรียน

ตามความจำเป็น

การประเมินผลการสอนศิลปศึกษาสำหรับเด็กปัญญาอ่อน ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวทางการประเมินผลจากนักการศึกษาต่าง ๆ ซึ่งได้รวบรวมแนวทางการประเมินผลที่น่าสนใจไว้ดังนี้

กาญจนา รกศลพิศิษฐกุล (2533) กล่าวถึง การประเมินผลการสอนเด็กปัญญาอ่อนว่า ควรประเมินให้ครอบคลุมทั้งกระบวนการและผลการเรียนให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ควรประเมินเป็นระยะอย่างสม่ำเสมอทั้งทางด้านวิชาการและไม่ใช่วิชาการ เช่น การประเมินความตั้งใจ ความสนใจในการทำงาน ความขยัน ความอดทน จนถึงผลงาน การประเมินผลนั้นหาได้โดย

1. การสัมภาษณ์นักเรียน เป็นการเปิดโอกาสให้ครูได้ทราบความต้องการของเด็ก ครูจะต้องสร้างความคุ้นเคยให้เด็กรู้สึกสบายใจและเป็นกันเอง
2. การใช้ข้อสอบ ความยากง่ายของข้อสอบต้องคำนึงถึงระดับการรับรู้ของเด็ก-ปัญญาอ่อนเป็นอย่างมาก
3. การตรวจผลงานเด็กวันแต่ละวัน เป็นเครื่องมือที่ช่วยในการประเมินผลเด็กได้เป็นอย่างดี เพราะจะทำให้ทราบถึงพัฒนาการของเด็กว่าผลงานดีขึ้นมากน้อยเพียงใด
4. การจดบันทึกพฤติกรรมของเด็กจากการสังเกต เป็นวิธีหนึ่งที่จะประกอบการประเมินผล จากการบันทึกนี้จะทำให้ทราบถึงความต้องการของเด็กแต่ละคน เข้าใจพฤติกรรมโดยไม่ใช่การเดาเพียงด้านเดียว

Chapman (1978) กล่าวว่า "การวัดผลทางศิลปศึกษาก็เช่นเดียวกับการวัดผลวิชาอื่น ๆ ซึ่งหมายความว่าถึงกระบวนการในการจัดหาตัวเลขหรือตัวอักษร เพื่อใช้เป็นรหัสตัวแทนแสดงผลสัมฤทธิ์ของกลุ่มบุคคลหรือของแต่ละคน การวัดผลต้องวัดไปตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้ก่อนสอน วิธีการวัดผลตามที่หลักสูตรกำหนดไว้ในแผนการสอนศิลปศึกษาระดับประถมศึกษา มีดังนี้ (กรมวิชาการ, 2526)

1. การสังเกตพฤติกรรม เป็นวิธีการวัดผลโดยการสังเกตพฤติกรรมการเรียนของนักเรียนเป็นรายบุคคล นับตั้งแต่เริ่มต้นคาบเวลาเรียนไปจนถึงสิ้นสุดกิจกรรม โดยใช้แบบสำรวจรายการ หรือแบบจัดอันดับคุณภาพเป็นเครื่องมือประกอบการสังเกตพฤติกรรม

2. การตรวจผลงาน เป็นการวัดผลจากผลงานศิลปะที่เด็กทำขึ้น ครูควรพิจารณาอย่างกว้าง ๆ โดยคำนึงถึงระดับความเจริญงอกงามที่เกิดขึ้นจากการเรียน และควรพยายามสร้างนิสัยให้เด็กรักการค้นคว้า ทดลองด้านวัสดุ และวิธีการแปลก ๆ ใหม่ ๆ การตรวจผลงานในแต่ละกิจกรรม ครูควรมีเกณฑ์การบันทึกหรือแบบการจัดอันดับคุณภาพ

3. การสัมภาษณ์ เป็นวิธีการวัดผลด้านการซักถามและตอบด้วยปากเปล่า หรือมีแบบฟอร์มคำตอบเพื่อศึกษาถึงทัศนคติและความคิดเห็นเกี่ยวกับผลงานศิลปะที่ทำขึ้นในกิจกรรมนั้น ๆ

การประเมินผลในวิชาศิลปะศึกษานั้น ควรประเมินให้สอดคล้องกับการสอน และควรประเมินให้ครบทุกด้าน ทั้งทางด้านความรู้ ความคิดในการปฏิบัติงาน กระบวนการในการปฏิบัติงาน และการประเมินผลงาน ซึ่ง จรัล ค่ายัง (ม.ป.ป.) ได้เสนอแนวคิดในการประเมินผลไว้ดังนี้

1. การประเมินความรู้พื้นฐาน (Knowledge) ผู้เรียนควรมีความรู้เกี่ยวกับงานนั้น ๆ เพื่อให้การทำงานเป็นไปอย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ ซึ่งการจัดความรู้พื้นฐานนี้ สามารถทำได้โดยการสอบถามหรือการสอบโดยใช้แบบสอบถาม

2. การประเมินกระบวนการ (Process) ในการทำงาน ผู้เรียนควรมีขั้นตอนการทำงานให้ชัดเจนว่า งานนั้นจะเริ่มต้นอย่างไรและสิ้นสุดอย่างไร การวัดกระบวนการทำงานจึงควรวัดเป็นขั้นตอนตามแผนที่วางไว้ โดยใช้การสังเกตประกอบกับเครื่องมือการประเมินผล เช่น แบบบันทึกการทำงาน หรือแบบสำรวจรายการหรือมาตรประมาณค่า

3. การประเมินผลงาน (Product) การประเมินผลงานถือว่าเป็นการประเมินทักษะการทำงานขั้นสุดท้าย ผู้ประเมินควรวิเคราะห์ว่าผลงานนั้นเมื่อประกอบไปด้วยที่ควรวัดและประเมิน

ดังนั้นการวัดผลงานจะต้องใช้การสังเกตผลงานประกอบกับเครื่องมือ ได้แก่ มาตรฐานราคาหรือ มาตรฐานคุณภาพ

4. การประเมินคุณลักษณะในการทำงาน (Working Habit) ในการปฏิบัติงาน สิ่งที่ควรคำนึงถึงอีกประการหนึ่ง คือ คุณลักษณะที่ดีในการทำงาน การฝึกผู้เรียนให้เกิดค่านิยมที่ดี บางตัวในการทำงาน เช่น การทำงานให้เป็นระเบียบเรียบร้อย เมื่อมีการประเมินคุณลักษณะ ดังกล่าวมาประเมินด้วย โดยผู้ประเมินเน้นในจุดที่ได้มีการพัฒนาไว้ แล้วมาประเมิน การประเมิน ในด้านนี้ควรเป็นการสังเกต ประกอบกับเครื่องมือประเมินผล ได้แก่ แบบสำรวจรายการ หรือ มาตรฐานการประเมินค่า

ฉะนั้น ในการประเมินการสอนทางด้านศิลปะศึกษาของเด็กปฐมวัยก่อนนั้น พอดีสรุปได้ว่าการจะประเมินใน 4 ด้าน คือ การประเมินความรู้พื้นฐานในการทำงานนั้น ๆ ซึ่งจะสามารถทำได้โดยการทดสอบ การสอบถามหรือสัมภาษณ์ การประเมินในด้านกระบวนการ และขั้นตอนในการทำงาน เพื่อจะได้ทราบว่าเด็กทำงานได้บรรลุตามขั้นตอนที่กำหนดไว้หรือไม่ การประเมินจากผลงาน โดยใช้เกณฑ์ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในแต่ละงาน และการประเมินจากพฤติกรรมการทำงาน เพื่อจะได้เข้าใจพฤติกรรมและได้ทราบถึงความต้องการและการตอบสนองต่อการสอบของเด็ก ซึ่งทำได้โดยการสังเกตและบันทึกพฤติกรรมการทำงาน

การออกแบบ

การจัดกิจกรรมทางศิลปะศึกษาให้กับเด็กปฐมวัยก่อนนั้น สามารถจัดได้เช่นเดียวกับเด็กปกติ โดยการเลือกกิจกรรม กำหนดวัตถุประสงค์ วิเคราะห์เนื้องาน การประเมินผลให้สอดคล้องเหมาะสม กับพัฒนาการความสามารถและความต้องการของเด็ก กิจกรรมการออกแบบเป็นกิจกรรมทางศิลปะศึกษาอันหนึ่งที่มีประโยชน์ในหลายด้าน เพราะเป็นกิจกรรมที่หลากหลาย ทั้งการใช้วัสดุอุปกรณ์ วิธีการปฏิบัติงาน การพัฒนาทักษะใหม่ ๆ ในการทำงาน มีความหมายสำคัญในการเพิ่มโลกทัศน์ให้กับเด็ก ดังที่ The Design Council's Primary Education (1987) ได้รายงานไว้ว่า

1. กิจกรรมการออกแบบจะทำให้เด็กเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ได้ง่ายขึ้น การทำกิจกรรมจะทำให้เด็กมีพัฒนาการทางสมองและพัฒนาการทางอารมณ์
2. ทักษะของการออกแบบและการทำงานจะสามารถเป็นพื้นฐานในการเรียนวิชาอื่นทั้งวิชาที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมและคำนวณ
3. กิจกรรมการออกแบบในระดับประถมจะเป็นประโยชน์แก่ผู้เรียนโดยตรง มีใช้เรียนเพียงเพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับเรียนต่อในชั้นมัธยม
4. การเรียนออกแบบในระดับประถมไม่จำเป็นต้องแยกเป็นรายวิชา แต่ควรมีการจัดขึ้นเพื่อให้เหมาะสมกับหลักสูตร

กิจกรรมการออกแบบ หมายถึง กิจกรรมทางศิลปะที่เปิดโอกาสให้เด็กได้สร้างสรรค์ผลงานในลักษณะต่าง ๆ โดยใช้ทักษะและจินตนาการความคิดสร้างสรรค์ผ่านกระบวนการ ขั้นตอนและวิธีการทำงานอย่างเป็นระบบ การเรียนวิชาออกแบบถือว่า เป็นกิจกรรมที่จำเป็นอย่างยิ่งต่อการเสริมพัฒนาการทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคมของเด็ก (สันติ คุณประเสริฐ, 2535) กิจกรรมการออกแบบสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. กิจกรรมการออกแบบ 2 มิติ คือ กิจกรรมการออกแบบที่สร้างสรรค์ขึ้นบนพื้นที่ระนาบ ที่สามารถวัดความกว้างและความยาวได้ แต่ไม่สามารถวัดความหนา ความสูง หรือความลึกได้ (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2527) กิจกรรมการออกแบบ 2 มิติ เป็นการจัดองค์ประกอบโดยคำนึงถึงจุด (Dot) เส้น (Line) รูปร่าง (Shape) ลักษณะผิว (Texture) บริเวณว่าง (Space) สี (Color) น้ำหนักสี (Value)
2. กิจกรรมการออกแบบ 3 มิติ คือ กิจกรรมการออกแบบที่สร้างสรรค์ขึ้นโดยแสดงถึงปริมาตร และรูปทรงที่สัมผัสได้ กินพื้นที่ในโอกาส (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2527) การจัดกิจกรรมการออกแบบ 3 มิติ จะคำนึงถึงองค์ประกอบต่าง ๆ เช่นเดียวกับการออกแบบ 2 มิติ โดยเพิ่มรูปทรง (Form) มวล (Mass) และพื้นผิวที่สัมผัสได้ (Texture)

ในการจัดกิจกรรมออกแบบนั้น หัวใจสำคัญของการออกแบบก็คือ กระบวนการออกแบบ (Design Process) หรือกระบวนการแก้ปัญหา (Problem Solving) ซึ่งหมายถึง ลำดับขั้นตอนของการทำงานอย่างเป็นระบบ เป็นเสมือนแผนผังของการทำงานที่จะนำไปสู่เป้าหมายและความสำเร็จ (สันติ คุณประเสริฐ, 2531) การนำกระบวนการออกแบบมาใช้ในการจัดกิจกรรมให้กับเด็กปัญญ่อ่อนนั้น สามารถทำได้โดยปรับขั้นตอนต่าง ๆ ให้สอดคล้องและเหมาะสมกับความสามารถของเด็กปัญญ่อ่อน โดยได้ศึกษาแนวคิดหลักของนักการศึกษาศิลปศึกษาที่ได้กล่าวถึงกระบวนการออกแบบและกระบวนการแก้ปัญหาสำหรับใช้เป็นแนวทางไว้ดังนี้

Hanks Beliston Edward (1978) ได้ลำดับขั้นตอนของกระบวนการแก้ปัญหา (Problem Solving) ไว้ดังนี้

1. การทำความเข้าใจและยอมรับปัญหา (Recognize & Accept a Problem) เป็น การทำความเข้าใจและหาทางออกให้กับปัญหา เพื่อเป็นจุดเริ่มต้นที่จะชี้ให้เห็นถึงกระบวนการใน การแก้ปัญหา
2. การวิเคราะห์ปัญหา (Analysis the Problem) เป็นการศึกษาและวิเคราะห์ถึง ปัญหาในหลาย ๆ ด้าน
3. การกำหนดขอบเขตของปัญหา (Define the Problem) เป็นการศึกษา ประเด็นหลักของปัญหา ตั้งจุดมุ่งหมายให้ชัดเจนเพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหา
4. การคิด (Ideation) เป็นการค้นหาแนวทางแก้ปัญหาที่จะเป็นไปได้หลาย ๆ แนวทาง
5. การคัดเลือกแนวความคิด (Selection) เป็นการตัดสินใจคัดเลือกแนวทางที่ดี ที่สุดสามารถแก้ปัญหา
6. การผลิต (Implementation) เป็นขั้นตอนการผลิตผลงานโดยปฏิบัติตามแนวทาง ที่คัดเลือกไว้

7. การประเมินผล (Evaluation) เป็นขั้นตอนการติดตามผลงานที่แท้จริงจากผลงานที่ได้ออกแบบไว้ว่ามีสิ่งที่จะต้องปรับปรุงแก้ไขหรือไม่อย่างไร

ซึ่งสอดคล้องกับกระบวนการออกแบบ (Design Process) ที่ สันติ คุณประเสริฐ (2531) ได้กล่าวไว้ว่า

1. การศึกษาปัญหา (Problem Identification) คือ ศึกษาค้นหาข้อมูลของสิ่งที่ต้องการออกแบบ ตั้งวัตถุประสงค์หาความจำเป็นและปัญหาต่าง ๆ รวบรวมเป็นข้อมูลเพื่อพิจารณาหาความต้องการ และขอบเขตของปัญหาว่ามีข้อดี ข้อเสีย หรือมีจุดเด่น จุดด้อยอย่างไร

2. การระดมความคิด (Preliminary Ideas) เป็นการนำเอาปัญหาและข้อมูลที่ได้ศึกษามาค้นหาแนวทางการแก้ปัญหาหลาย ๆ แนวทาง โดยอาศัยการออกแบบระดมความคิดสร้างสรรค์ให้มากและชัดเจนที่สุด

3. การกลั่นกรองความคิด (Design Refinement) เป็นขั้นตอนที่นำเอาวิธีการแก้ปัญหาหลายรูปแบบจากการระดมความคิดขั้นต้น มาคัดเลือกและกลั่นกรองเพื่อศึกษาถึงความเหมาะสมและความเป็นไปได้

4. การวิเคราะห์การออกแบบ (Design Analysis) เป็นการนำความคิดที่ได้กลั่นกรองแล้วมาวิเคราะห์ในรูปแบบการทดลอง สืบหา เพื่อหาความเหมาะสมและข้อดี ข้อเสียในการออกแบบ

5. การตัดสินใจงานออกแบบ (Define the Problem) เป็นการสรุปปัญหาว่างานออกแบบที่ได้มาเหมาะสมลงตัวเสร็จสมบูรณ์หรือไม่ ถ้าไม่สมบูรณ์ต้องดำเนินการปรับปรุงแก้ไขในขั้นตอนนี้

6. การผลิต (Implementation) เป็นการนำรูปแบบที่เสร็จสมบูรณ์ของงานออกแบบมาวางแผนเพื่อทำต้นแบบหรือผลิตผลงานจริง

7. การประเมิน (Evaluation) เป็นการดำเนินการติดตามผลดูว่า การออกแบบ ประสบความสำเร็จหรือไม่ มีปัญหาอย่างไร ถ้ามีปัญหาต้องกลับมาทบทวนในขั้นตอนต่าง ๆ หรือ ดำเนินการแก้ไข

และ David Wise (1991) ได้กล่าวถึงกระบวนการออกแบบไว้โดยสรุป ดังนี้

1. การคิด คือ การศึกษาและวิเคราะห์ปัญหา (Identify the Problem) เพื่อ หาแนวทางและกระบวนการในการแก้ปัญหา ตลอดจนการศึกษาข้อมูลเพื่อสนับสนุนการคิด
2. การร่างและการเลือก คือ การสืบสวนและค้นหาข้อมูลที่เป็นไปได้ (Investigate and Design Possible Solutions) โดยร่างแนวความคิดไว้หลาย ๆ แนว เลือกแนวทางที่ สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้มากที่สุด
3. การทำ คือ การลงมือสร้างผลงานตามแนวคิดที่เลือกไว้ (Make the Chosen Design)
4. การสรุป คือ การทดสอบผลงานในขั้นสุดท้าย (Test the Result) ว่ามีความ เหมาะสมเพียงใด มีสิ่งที่จะต้องปรับปรุงแก้ไขในด้านใดหรือไม่

จากการศึกษาขั้นตอนการออกแบบของนักการศึกษาทั้งไทยและต่างประเทศ เพื่อนำมา ประยุกต์ใช้ในการสอนเด็กปัญญาอ่อนระดับพอเรียนได้ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ให้สอดคล้องกับ ความ ต้องการและวุฒิภาวะ ตลอดจนความเป็นไปได้ในการจัดการเรียนการสอน พอสรุปรวบรวมขั้นตอน ใหญ่ได้ 4 ขั้น ดังนี้

1. คิด คือ การให้เด็กได้ศึกษารวบรวมข้อมูลในเรื่องที่จะทำการออกแบบ และนำ ข้อมูลเหล่านั้นมาทำการคิดในหลาย ๆ แนวทาง
2. ร่างและเลือก คือ การให้เด็กได้ร่างความคิดของตนจากขั้นที่ 1 และคัดเลือก ความคิดที่ดีที่สุด เหมาะสมที่สุด สอดคล้องกับวัตถุประสงค์
3. ทำ คือ การลงมือสร้างผลงานจากแนวความคิดที่ตนเลือกไว้

4. **สรุป** คือ การสรุปประเมินผลงานทั้งของตนเองและผู้อื่นว่ามีความเหมาะสมหรือไม่อย่างไร

การสร้างรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบในการออกแบบวิชาศิลปศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยอันพอเรียนได้ โดยพัฒนาจากแนวคิดการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนศิลปศึกษาอย่างเป็นระบบสำหรับเด็กปฐมวัยของ Philip James (1983) และแนวคิดในการออกแบบตามกระบวนการออกแบบของ David Wise (1991) ซึ่งจากแนวคิดทั้งสองสามารถกำหนดเป็นความสัมพันธ์ในแต่ละขั้นได้ดังนี้

1. **การพิจารณาพื้นฐานผู้เรียน** จากการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียนและการสังเกตการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษานั้น เรียนพบว่าในแต่ละด้านมีข้อสรุปดังนี้

ด้านการคิด ผู้เรียนมีความสามารถทางการคิดที่หลากหลาย เมื่อได้รับการกระตุ้นและส่งเสริม ผู้เรียนควรได้รับความสนใจเป็นรายบุคคล

ด้านการร่างและเลือก ผู้เรียนมีความสามารถในการถ่ายทอดความคิดของตนออกมาเป็นภาพร่างได้ เนื่องจากมีพื้นฐานการวาดภาพในวิชาศิลปศึกษา และสามารถพิจารณาตัดสินใจได้ด้วยตนเอง

ด้านการทำ ผู้เรียนมีความสนใจและชอบทำงานศิลปะที่มีลักษณะ เป็นผลงานมากกว่าการวาดภาพอย่างเดียว และผู้เรียนมีทักษะการทำงานศิลปะ ได้แก่ การวาดภาพ การใช้วัสดุอุปกรณ์ เช่น กรรไกร กาว ฯลฯ

ด้านการสรุป ผู้เรียนสามารถแสดงออกทางความคิดเห็น เมื่อได้รับการกระตุ้นและการสนับสนุน และผู้เรียนสามารถเรียนรู้ที่จะพิจารณาความถูกต้องเหมาะสมได้

2. **การกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์**

ด้านการคิด เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนสามารถใช้ความคิดของตนได้เต็มตามศักยภาพ

ด้านการร่างและเลือก เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้การถ่ายทอดความคิดของตนเป็นภาพร่าง และสามารถใช้วิจารณ์แผนในการตัดสินใจ

ด้านการทำ เพื่อให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์ในการทำงาน และพัฒนาทักษะในการทำงานศิลปะศึกษาอย่างเต็มที่ตามศักยภาพของผู้เรียน

ด้านการสรุป เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักการพิจารณาผลงานและแสดงออกทางความคิดเห็น

3. การคัดเลือกกิจกรรมและวิธีการสอน

ด้านการคิด กิจกรรมที่กระตุ้นและส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการคิด และวิธีการสอนที่จุดประกายทางการคิด ได้แก่ การตั้งคำถามให้นักเรียนตอบเป็นรายบุคคล

ด้านการร่างและการเลือก กิจกรรมที่ผู้เรียนสามารถถ่ายทอดความคิดได้อย่างหลากหลาย และวิธีการสอนที่กระตุ้นให้ผู้เรียนสามารถถ่ายทอดความคิดได้ รวมทั้งการสร้างความมั่นใจให้ผู้เรียนรู้จักการพิจารณาและตัดสินใจคัดเลือกผลงานที่ดีที่สุด

ด้านการทำ กิจกรรมที่มีการใช้ทักษะและประสบการณ์ในการทำงานที่สอดคล้องเหมาะสมกับความสามารถของผู้เรียน วิธีการสอนโดยการสาธิตขั้นตอนการทำงาน สอนให้ผู้เรียนรู้จักการสังเกตและเรียนรู้ด้านประสบการณ์ มีการเน้น การย้ำ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถจดจำขั้นตอนที่สำคัญ ๆ ได้

ด้านการสรุป กิจกรรมที่มีผลงานที่สามารถสรุปได้ และวิธีการสอนที่กระตุ้นให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็น เช่น การชี้จุดเด่นสำคัญ ๆ ตั้งคำถามให้ผู้เรียนตอบเป็นรายบุคคลให้ผู้เรียนได้เรียนรู้การวิจารณ์ผลงาน

4. การประเมินผล

ด้านการคิด ประเมินโดยสังเกตพฤติกรรมด้านขั้นตอนการทำงานและสังเกตพฤติกรรมด้านลักษณะนิสัยการทำงาน

ด้านการร่างและการเลือก ประเมินโดยการสังเกตพฤติกรรมด้านขั้นตอนการทำงาน การสังเกตพฤติกรรมด้านลักษณะนิสัยการทำงานและการตรวจผลงาน

ด้านการทำ ประเมินโดยการสังเกตพฤติกรรมด้านขั้นตอนการทำงาน การสังเกต
พฤติกรรมด้านลักษณะนิสัยการทำงานและการตรวจผลงาน

ด้านการสรุป ประเมินจากการสอบถามความรู้ การสังเกตพฤติกรรมด้านลักษณะ-
นิสัยการทำงานและการตรวจผลงาน

ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าวสามารถแสดงให้เห็นเป็นแผนภาพได้ดังนี้

David Wise Phillip James	การคิด	การสร้างและการ เลือก	การทำ	การสรุป
การพิจารณาผู้เรียน	- คิดได้เมื่อได้ รับการ กระตุ้น - เน้นเป็นราย บุคคล	- มีทักษะการสร้าง ภาพ - สามารถตัดสินใจ ได้ด้วย ตนเอง	- สนใจกิจกรรม ศิลปะ - มีทักษะการทำ งานศิลปะ เช่น ร่างภาพ, ปะติด ฯลฯ	- สามารถแสดง ออกทางความ คิดเห็น เมื่อได้ รับการกระตุ้น เป็นรายบุคคล
การกำหนดเป้าหมาย และวัตถุประสงค์	- เพื่อกระตุ้น ให้ใช้ความ คิดได้ตาม ศักยภาพ	- เพื่อให้สามารถ ถ่ายทอดความ คิดและพิจารณา คัดเลือกได้	- เพื่อให้มี ประสบการณ์ และทักษะการ ทำงานศิลปะ ตามความ สามารถอย่าง เต็มที่	- เพื่อให้เรียนรู้ การพิจารณา ผลงานและการ แสดงความ คิดเห็น

David Wise Philip James	การคิด	การร่างและการ เลือก	การทำ	การสรุป
การคัดเลือกกิจกรรม และวิธีสอน	- กิจกรรมที่ กระตุ้นให้ เกิดการคิด	- กิจกรรมที่ถ่าย ทอดความคิดได้ อย่างหลาก หลาย	- กิจกรรมที่ใช้ ทักษะสอดคล้อง เหมาะสม - การสอนโดย การสาธิต การ ฝึก การสังเกต การเรียนรู้ด้วย ประสบการณ์ การย้ำและ เน้น	- กิจกรรมที่มี ผลงานสามารถ สรุปได้ - การสอนโดย กระตุ้นให้ ผู้เรียนแสดง ความคิดเห็น ต่อกิจกรรมที่ได้ ทำ
การประเมินผล	- การสังเกต พฤติกรรม ด้านขั้นตอน การทำงาน และลักษณะ นิสัยการ	- การสังเกต พฤติกรรมด้าน ขั้นตอนการ ทำงานลักษณะ นิสัยการทำงาน และการตรวจ ผลงาน	- การสังเกต พฤติกรรมด้าน ขั้นตอนการ ทำงานลักษณะ นิสัยการทำงาน และตรวจผลงาน	- การสอบถาม ความรู้ การ สังเกตพฤติ- กรรมด้าน ลักษณะนิสัยการ ทำงานและการ ตรวจผลงาน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาค้นคว้าผลงานวิจัยในประเทศพบว่า ในปัจจุบันยังไม่มี การวิจัยทางด้าน ศิลปศึกษาที่เน้นเกี่ยวกับเด็กปัญญาอ่อน การค้นคว้าข้อมูลจำเป็นต้องศึกษาจากสภาพการณ์จริง และการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับเด็กปัญญาอ่อนในด้านอื่น ๆ เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางและข้อมูลพื้นฐาน ในการจัดกิจกรรมการออกแบบ ซึ่งมีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

พิศิษฐ์ ไตรรัตน์ผดุงผล (2527) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการแสดงความสามารถทาง ร่างกายของเด็กปัญญาอ่อนประเภทพอเรียนได้ (IQ 50-70) ในด้านการกลไก ได้แก่ ความเร็ว ความคล่องแคล่วว่องไว ความอดทน ความแข็งแรงของการทรงตัว ความแม่นยำและกำลัง โดย กลุ่มประชากรคือ นักเรียนของโรงเรียนปัญญาพิการ และโรงเรียนราชานุกูล ซึ่งจากการวิเคราะห์ ข้อมูลสรุปว่า ผู้ที่มีความสามารถทางร่างกายสูงหรือต่ำ ไม่จำเป็นต้องมีความสามารถทางสติปัญญา สูงหรือต่ำตามไปด้วย ค่าสหสัมพันธ์ระหว่างความสามารถทางร่างกายที่แสดงออกมาและความ สามารถทางสติปัญญาของกลุ่มตัวอย่างประชากร สรุปรวมได้ว่า ความสามารถทางร่างกายของ เด็กปัญญาอ่อนจะปรากฏระดับสูงหรือต่ำ ความสามารถทางสติปัญญาที่ปรากฏอยู่ไม่จำเป็นต้องสูง หรือต่ำตามความสามารถทางร่างกายด้วย

รุจิรา คุ่มเจริญ (2528) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับผลของรูปแบบต่าง ๆ ที่มีต่อความ คงทนในการเรียนรู้ของเด็กเรียนช้า โดยศึกษาผลของภาพสี 3 ประเภท คือ ภาพถ่าย ภาพวาด ลายเส้นเหมือนจริง และการ์ตูน ตัวอย่างประชากร คือ เด็กเรียนช้าอายุสมองระหว่าง 79-90 ที่ศึกษาอยู่ในชั้นประถมปีที่ 4 ของโรงเรียนธัญญสิทธิศิลป์ และโรงเรียนทองพูลอุทิศ ประจําปี การศึกษา 2527 จำนวน 90 คน โดยการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย 3 กลุ่ม กลุ่มละ 30 คน โดย กลุ่มที่ 1 เสนอภาพถ่าย กลุ่มที่ 2 เสนอภาพวาดลายเส้นเหมือนจริง และกลุ่มที่ 3 เสนอภาพ การ์ตูน ภาพที่ใช้ในการทดลองทั้ง 3 กลุ่ม เสนอในรูปของสไลด์ชุด เมื่อดูจบให้ทำแบบทดสอบ

หลังเรียน แล้วเว้นระยะ 1 สัปดาห์ ให้นักเรียนทำแบบทดสอบอีกครั้ง เพื่อหาความคงทน แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์พบว่า ความคงทนในการเรียนรู้ของกลุ่มตัวอย่างที่เสนอด้วยภาพแตกต่างจากกลุ่มตัวอย่างที่เสนอด้วยภาพวาดลายเส้นเหมือนจริง และกลุ่มตัวอย่างที่เสนอด้วยการ์ตูนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.1 แต่กลุ่มตัวอย่างที่เสนอด้วยภาพวาดลายเส้นเหมือนจริงกับกลุ่มตัวอย่างที่เสนอด้วยการ์ตูน มีความคงทนในการเรียนรู้ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.1

สมิตรา เจตณวาสิน (2529) ได้ทำการวิจัยเปรียบเทียบลักษณะของการ์ตูนเรื่องที่มีผลต่อความเข้าใจในการฟังของเด็กปัญญาอ่อน ๖ รายตัวอย่างประชากร เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 โรงเรียนปัญญาวชิกร ปีการศึกษา 2529 จำนวน 86 คน สุ่มตัวอย่างอย่างง่ายเพื่อเข้ากลุ่มทดลอง 2 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 เสนอด้วยหนังสือการ์ตูนสีที่มีลักษณะเลียนของจริง กลุ่มที่ 2 เสนอด้วยการ์ตูนสีลักษณะล้อของจริง ซึ่งเป็นหนังสือการ์ตูนเรื่องเดียวกัน คือ เรื่องกบเลือกนาย ๖ รายจะฟังเนื้อเรื่องและคำถามจากเทปบันทึกเสียง นักเรียนจะต้องตอบคำถามปากเปล่า เมื่อฟังเนื้อหาทำการวิเคราะห์ความแตกต่างในความเข้าใจในการฟังด้วยการทดสอบค่า T Test ผลการวิจัยพบว่า ความเข้าใจในการฟังเนื้อเรื่องของกลุ่มตัวอย่างที่เสนอด้วยหนังสือการ์ตูนสี ลักษณะล้อของจริงมีค่าเฉลี่ยสูงกว่า ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างที่เสนอด้วยหนังสือการ์ตูนสีลักษณะเลียนของจริงอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.5 ลักษณะเลียนของจริง (Realistic Type) เป็นการเขียนภาพให้มีลักษณะใกล้เคียงความเป็นจริงตามธรรมชาติ ทั้งในเรื่องสัดส่วน รูปร่าง ลักษณะท่าทาง และสภาพแวดล้อม เป็นภาพที่มีลักษณะใกล้เคียงความเป็นจริง แต่ไม่ถึงกับเป็นภาพวาดเหมือนจริง ลักษณะล้อของจริง (Cartoon Type) เป็นภาพที่เขียนให้บิดเบือนไปจากความเป็นจริง เน้นเฉพาะลักษณะที่เด่น ๆ มีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะให้เป็นการล้อเลียนและสร้างอารมณ์ขัน

สวาท เส้นทอง (2529) ทำการวิจัยเรื่อง ผลของการเสริมแรงด้วยเบี้ยอรรถกร โดยนักเรียนจะเป็นผู้กำหนดเงื่อนไขเอง และครูเป็นผู้กำหนดเงื่อนไขต่อสัมฤทธิ์ผลทางการเรียน บวกและลบเลขของเด็กปัญญาอ่อนที่สามารถเรียนได้ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนปัญญาพิการ จำนวน 9 คน ทุกคนสามารถอ่านตัวเลขได้ หยิบสิ่งของให้มีจำนวนเท่ากับตัวเลขได้ตั้งแต่ 0-30 นักเรียน ทั้ง 9 คน ถูกสุ่มเข้าเป็นกลุ่มทดลอง 2 กลุ่ม และกลุ่มควบคุม 1 กลุ่ม ๆ ละ 3 คน

การวิจัยครั้งนี้ใช้การทดลองแบบมีกลุ่มควบคุม ทดสอบก่อนและหลังการทดลอง โดยการทดลองเป็นคู่ กลุ่มควบคุม และกลุ่มทดลองได้รับการสอนโดยวิธีเดียวกันโดยครูคนเดียวกัน กลุ่มทดลองทั้งสองกลุ่ม จะได้รับการเสริมแรงด้วยเบี้ยอรรถกรต่อการตอบคำถามและการทำแบบฝึกหัด การบวกและการลบเลขได้ถูกต้อง โดยกลุ่มทดลอง 1 นักเรียนเป็นผู้กำหนดเบี้ยที่นักเรียนต้องการ จะได้รับด้วยตนเอง ส่วนกลุ่มทดลอง 2 ครูเป็นผู้กำหนดจำนวนเบี้ยที่นักเรียนจะได้รับโดยให้จำนวนเบี้ยเท่ากับจำนวนเบี้ยที่นักเรียนในกลุ่มทดลอง 1 กำหนดไว้ และกลุ่มควบคุมไม่ได้รับการเสริมแรง หลังจากสิ้นสุดการทดลอง ผู้วิจัยทดสอบเพื่อวัดสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนบวกและลบเลขของนักเรียน การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว แล้วทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ด้วยวิธีของเชฟเพ ผลปรากฏว่านักเรียนในกลุ่มทดลองมีสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนแตกต่างจากกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.1 กล่าวคือ นักเรียนในกลุ่มทดลองทั้งสองกลุ่มมีสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนบวกและลบเลขของนักเรียนในกลุ่มทดลองทั้ง 2 กลุ่ม ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

เกษม เหลือจันทร์ (2534) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนากระบวนการสอนแบบโครงการในวิชาออกแบบ-เขียนแบบ สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาออกแบบ-เขียนแบบ ที่เรียนด้วยกระบวนการสอนแบบโครงการที่พัฒนาขึ้นใหม่กับกระบวนการสอนแบบบรรยายผนวกการปฏิบัติงาน วิเคราะห์ผลการวิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงทดลองในภาคสนาม กลุ่มที่พัฒนาขึ้นใหม่ ซึ่งประกอบด้วยโครงการ 7

โครงการ คือ 1. โครงการศึกษาสำรวจข้อมูล 2. โครงการวางแผนความคิด 3. โครงการดำเนินการจำลอง 4. โครงการดำเนินการจริง 5. โครงการแก้ปัญหา 6. โครงการสรุปหลักเกณฑ์ 7. โครงการวัดและประเมินผล ส่วนกลุ่มควบคุมจำนวน 40 คน ให้เรียนด้วยกระบวนการสอนแบบบรรยายผนวกกับการปฏิบัติงาน ผลการวิจัยพบว่า คะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาออกแบบ-เขียนแบบ ที่เรียนจากกระบวนการสอนแบบโครงการที่พัฒนาขึ้นมาใหม่สูงกว่าที่เรียนจากกระบวนการสอนแบบบรรยายการปฏิบัติงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5

เทียนชัย เสาจินดารัตน์ (2534) ได้ทำการศึกษาสภาพและความต้องการของครูประจำชั้นในการสอนศิลปศึกษา ในด้านกิจกรรมการสอน การผลิตและการใช้สื่อการสอน การวัดและประเมินผล และการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสภาพกับความต้องการของครูประจำชั้น ในการสอนศิลปศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ในด้านสภาพการปฏิบัติการสอนศิลปศึกษา พบว่า

1. ด้านกิจกรรมการสอน มีการปฏิบัติมากที่สุด คือ การเดินสังเกตและให้คำแนะนำช่วยเหลือขณะที่นักเรียนทำงาน
 2. การผลิตและการใช้สื่อการสอน มีการปฏิบัติมากที่สุด คือ การใช้สื่อต่าง ๆ เช่น รูปภาพ ของจริง เพื่อสร้างความบันเทิงใจให้เกิดความคิดใหม่ ๆ
 3. ด้านการวัดและประเมินผล มีการปฏิบัติมากที่สุด คือ การวัดและประเมินผล โดยคำนึงถึงพัฒนาการและการสังเกตพฤติกรรมการเรียนศิลปะ และการวัดผลโดยตรวจผลงาน
- ในด้านความต้องการในการสอนศิลปศึกษา ครูประจำชั้นมีความต้องการโดยส่วนรวมมาก เมื่อจำแนกเฉพาะด้านพบว่า

1. ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน มีความต้องการมากที่สุด คือ การที่รับการฝึกอบรมเทคนิคและวิธีการสอนศิลปะในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อจูงใจความสนใจของนักเรียน
2. ด้านการผลิตและการใช้สื่อการสอน มีความต้องการมากที่สุด คือ การเข้ารับการฝึกอบรมวิธีการใช้วัสดุเหลือใช้ หรือวัสดุธรรมชาติที่หาได้ในท้องถิ่นมาผลิตสื่อการสอน

3. ด้านการวัดและประเมินผล มีความต้องการมากที่สุด คือ การได้รับเครื่องมือหรือแบบฟอร์มการประเมินผลสำเร็จรูปของวิชาศิลปะแต่ละกิจกรรม

ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างสภาพความต้องการในการสอนศิลปศึกษาพบว่า มีความสัมพันธ์กันในระดับต่ำ คือ มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .193 เป็นความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5

Brisby, Judith, A. 1984 ได้ศึกษาจัดโปรแกรมพร้อมสรรหก่อนการอ่านสำหรับเด็กปัญญาอ่อนประเภทพิกได้ ในเรื่องการแยกความแตกต่างของรูปร่างและลวดลายต่าง ๆ กลุ่มประชากรเป็นเด็กปัญญาอ่อนปานกลางระดับก่อนวัยเรียนอายุ 5 ปี โดยสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โปรแกรมการสอนใช้ระยะเวลา 7 สัปดาห์ มีการใช้แบบวัดก่อนและหลังการทดลอง และบันทึกการสังเกตพฤติกรรมระหว่างการจัดโปรแกรม ทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม เนื้อหาเป็นการทำให้เด็กได้ศึกษาเกี่ยวกับรูปร่างกลม รูปสามเหลี่ยม รูปวงรี และลวดลายที่เป็นแบบเดี่ยว แบบจับคู่ และแบบจับคู่สาม แต่ละโปรแกรมจะมีเอกสารการฝึก ได้แก่ การบรรยายลักษณะที่แตกต่างของรูปร่างตัวอย่างภาพจากหนังสือ และการ์ดจับคู่ภาพ ผลการจัดโปรแกรมสามารถสรุปได้ว่า กลุ่มที่ได้รับการฝึก และกลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึกแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5

Meros, Diane, Marie, 1990 ได้ศึกษาถึงผลของกิจกรรมศิลปศึกษาสำหรับบุคคลปัญญาอ่อน ชั้นปัญญาอ่อนมาก และขั้นรุนแรงที่มีผลต่อพฤติกรรมในทางบวกเกี่ยวกับการพัฒนาการทางด้านสังคมและทางอารมณ์ กลุ่มประชากรเป็นกรณีศึกษาจากบุคคลปัญญาอ่อนมาก และปัญญาอ่อนรุนแรงที่อยู่ในศูนย์พัฒนาบุคคลปัญญาอ่อน ซึ่งได้รับการดูแลรักษาระดับปานกลาง กิจกรรมจะจัดขึ้นสัปดาห์ละครั้งเป็นเวลา 3 เดือน ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะได้รับการดูแลเป็นรายบุคคลหรือแบ่งเป็นกลุ่มย่อย ซึ่งจะได้รับการแนะนำและกระตุ้นในแต่ละระดับโดยพัฒนาจากง่ายไปสู่ยาก กิจกรรมศิลปะ

จะถูกสอนในด้านของกระบวนการและการใช้วัสดุต่าง ๆ ซึ่งจะเปิดโอกาสให้ได้แสดงความคิดสร้างสรรค์อย่างอิสระ ครูจะเป็นผู้คอยสนับสนุน ช่วยเหลือ และให้กำลังใจ โดยจะมีการประเมินผลตั้งแต่เริ่มทดลอง คือ บันทึกการสังเกตพฤติกรรมแบบรายงานความก้าวหน้า และผลงานศิลปะ ผลการศึกษาพบว่า กรณีศึกษาทั้ง 5 รายมีผลที่เป็นพฤติกรรมทางบวกที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์

Blandy, Douglas Emerson, 1983 ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการสื่อความหมายกับบุคคลปัญญาอ่อนด้วยการใช้ภาพสัญลักษณ์ โดยพื้นฐานที่ว่าบุคคลปัญญาอ่อนระดับปานกลางไม่สามารถอ่านหนังสือหรือตัวอักษรได้ ผู้วิจัยจึงได้ตั้งสมมติฐานว่าบุคคลปัญญาอ่อนระดับปานกลางสามารถแปลความหมายจากภาพสัญลักษณ์ได้ โดยทำการทดลอง 2 ด้าน คือ 1. ทดลองให้บุคคลปัญญาอ่อนระดับปานกลางแปลความหมายของบทกวีจากภาพสัญลักษณ์ และ 2. ทดลองให้บุคคลปัญญาอ่อนระดับปานกลางได้ฝึกปฏิบัติงานตามขั้นตอนของการพิมพ์อย่างง่ายที่แสดงด้วยภาพสัญลักษณ์ ผลการทดลองพบว่า กรณีศึกษา 4 รายสามารถแปลความหมายของบทกวีที่สื่อสารด้วยภาพสัญลักษณ์ และสามารถผลิตผลงานการพิมพ์ที่แสดงขั้นตอนการปฏิบัติงานด้านภาพสัญลักษณ์ สรุปได้ว่าบุคคลปัญญาอ่อนระดับปานกลางสามารถแปลความหมายและเข้าใจภาพสัญลักษณ์ได้ดีกว่า

Bell-Smith, Clifford John, 1992 ได้ทำการศึกษาถึงความเป็นไปได้ของความสัมพันธ์ระหว่างความไม่สามารถในการเรียน, การรับรู้ในทางสร้างสรรค์และกิจกรรมทางทัศนศิลป์ พบว่า

- 1) เด็กที่ไม่มีความสามารถทางการเรียน มีพรสวรรค์พิเศษในด้านทัศนศิลป์ โดยเฉพาะทางด้านศิลปะสามมิติ
- 2) พรสวรรค์กับความไม่สามารถในการเรียนมีส่วนสัมพันธ์กัน
- 3) มีธรรมชาติและที่มาของความสัมพันธ์ดังกล่าว

ซึ่งในงานวิจัยนี้กล่าวถึง การบำบัดโดยใช้ศิลปะเป็นการใช้โครงสร้างสามมิติและลายเส้น ซึ่งสรุปผลการวิจัยโดยแนะนำความเป็นไปได้ของวิธีการบำบัด โดยแสดงผลงานสามมิติกับนักเรียนที่ไม่มี ความสามารถทางการเรียน

Olson, Janet L. (1989) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับทัศนภาษาที่เน้นการพัฒนาการวาด เส้นและการเขียน ซึ่งผู้วิจัยแสดงให้เห็นจุดอ่อนของการเรียนการสอนในแผนปัจจุบัน และหันมาให้ความสนใจกับการเรียนการสอนโดยใช้ทัศนภาษามากขึ้น ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้ตัวอย่างจากเหตุการณ์ใน ประวัติศาสตร์และเหตุการณ์ปัจจุบัน ซึ่งใช้วิธีการผสมผสานระหว่างการวาดเส้นและการเขียน อักษรที่มีความสัมพันธ์กัน

Gray, Sharon Reed, 1992 ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับผลของการปรับปรุงการสอนแบบ ใช้วินัยพื้นฐานต่อทัศนคติของนักศึกษา โดยใช่วิธีการสอนให้เด็กได้เรียนรู้ด้วยตนเองพบว่า การศึกษา ศิลป์แบบใช้วินัยพื้นฐานมีความยืดหยุ่น คล่องตัว และง่ายต่อการปรับเปลี่ยนต่อความเข้าใจของ นักเรียนในการสร้างสรรค์ การเข้าใจ ความซาบซึ้ง และการให้คุณค่าทางศิลปะและเป็นกระบวนการ เรียนการสอนที่น่าจะนำไปปฏิบัติ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย